

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

ÚNOR 1999

V září 1998 podepsal papež Jan Pavel II. encykliku nazvanou podle prvních slov *Fides et ratio* (Věra a rozum). Jak název říká, je věnována palčivým otázkám vztahu rozumu a víry, hlavně filozofického poznání k poznání z víry a k teologii.

Věra ve zjevené pravdy má některé (prosty) věřícími ne vždy reflektované) filozofické předpoklady. Proto nepřekvapuje, že se učitelský úřad církve už vícekrát v minulosti vyjádřil k některým filozofickým otázkám. Ve středověku a ještě dlouho v novověku se jednalo převážně jen o kritická upozornění na ten či onen dílčí problém. Vývoj novodobého myšlení se časem vzdálil otevřenému vztahu k víře, proto se ukázala i potřeba pozitivní směrnice. O nárt pozitivního, dokonce velmi konkrétního filozofického programu se pokusil jako první Lev XIII. v encyklice *Aeterni Patris* (1879). Jeho doporučení obnovit ve věku páry a elektřiny nauku středověkého myslitele Tomáše Akvinského mohlo tehdy působit dojmem utopie. Ohlas však předsil všechna očekávání a je dokladem autonomní kulturní tvorivosti novodobého katolicismu.

Obnovný tomismus poskytl církvi bezmála na sto let ideovou základnu nerušeného rozvoje náboženského života, včetně jeho pozoruhodných projevů kulturních, a v době totalitních režimů i společlivou imunitu vůči jejich ideologickým svodům. Tomisté časem vytvořili přijatelnou alternativu dobového pozitivismu a různých podob subjektivismu. V dílech svých nejlepších představitelů tomismus výrazně přesáhl církevní rámec a sebevědomě vstoupil do dialogu s tehdejší filozofií. Tomisté ji obohatili přinejmenším znovuoobjevením dosud přehlížené filozofie středověké. Byl to počín, jehož kulturněhistorický význam lze srovnat se znovuoobjevením antiky renesančními humanisty.

Jak známo, v druhé polí 20. století tomismus svou dynamiku vyčerpal. Nastalé vakuum není s ohledem na kontext soudobého myšlení trvale přijatelným stavem. Zdá se proto pochopitelné, že se Jan Pavel II. – poté, co se v encyklice *Veritatis splendor* vyslovil k etickým otázkám – hlásí o slovo i v oblasti filozofie. Hospodářské, společenské a kulturní poměry se ovšem od dob Lva XIII. změnil, a to ve dvojnásobném směru.

Jednak se „změnil“ svět. Lev XIII. byl slyšen převážně jen obyvatelstvem euroamerického kulturního okruhu. Dnes, na konci 20. století, musí mít nejvyšší představitelé církve při svých projevech na zřeteli oblast mnohem rozsáhlejší, řekněme rovnou celý svět s množstvím svérázných civilizací a kulturních tradic, odlišných od těch evropských.

Druhá změna se týká spíše jen euroamerické oblasti a spočívá v hluboké proměně společenského vědomí. Druhá polí 19. století se síce vyznačovala zhroucením metafyzických jistot, na ně však reagovali pouze výjimeční jedinci (např. Nietzsche). Většina smýšlela jinak a zcela se spokojila s hodnotami zástupnými, s optimistickou vírou v pokrok, ve vědu, v národ apod.

Tyto náhradní ideály se ale natrvalo neosvědčily. Zklamala „věda“: ukázalo se, že sice umožňuje technicky manipulovat s věcmi, ale neskýtá to, oč člověku jako takovému vlastně jde, totiž porozumění smyslu. – Zklamal „pokrok“: podrobení přírodních sil člověka neosvobodilo, ale naopak mu dnes hrozí spíše zkázou. – Neosvědčilo se ani přemístění hodnoty národní myšlenky, když se ukázalo, kam až může moderní nacionalismus zajít.

Náš dobu, sklonek 20. století, musíme s ohledem na tyto skutečnosti pokládat za dobu velkých společenských frustrací. Historická zkušenost učí, že selhání rozsáhlých společenských projektů vyvolává zákonitě skeptické nálady, sklon k relativismu apod. Není tomu jinak ani dnes. Vzniklé duchovní klima charakterizuje Jan Pavel II. v nynější encyklice výstižně jako „krizi smyslu“. A v této situaci se obrací se svým poselstvím ke křesťanským, ale i k nevěřícím filozofům. Co je jeho obsahem?

FIDES ET RATIO

Nová encyklika Jana Pavla II.

Giotto (1266–1337), vl. jm. Ambrogio di Bondone, Dvanáctiletý Ježíš mezi učiteli Zákona, freska

Jeho oficiální shrnutí, schválené církevním úřadem, vyjde brzy v *Teologických textech* a doufám, že ani na úplný překlad nebudeme čekat dlouho. Tímto článkem nezamýšlím poskytnout náhradu za vlastní studium dokumentu: elci pouze vzbudí o něj zájem a upozornit na jeho základní rysy.

Kdybych měl charakterizovat novou encykliku jedinou větou, řekl bych, že je to *obrana lidského rozumu z pozice víry*. Proslími obráně, aby si povšiml: nejde o obranu víry lidským rozumem, nýbrž naopak. V tom samozřejmě není nic protismyslného, ale je to nezvyklé: jako by si advokát a obhajovaný tentokrát vyměnili úlohy. – Jan Pavel II. učí, že evangelium je určeno ke spásě všech lidí bez ohledu na místo, čas, tradici či plemeno. Tato univerzálnost křesťanství má ovšem své předpoklady.

Encyklika poměrně podrobnými analýzami Starého i Nového zákona ukazuje, že hlavním předpokladem je všem lidem společná elementární způsobitost rozumu postihovat smyslům dostupnou, a do jisté míry i tu nadsmyslnou skutečnost. Bez této způsobitosti by křesťané nemohli být povoláni k téže víře, nemohli by doufat v touž naději a milovat téhož Boha. Je-li rozum s to postihovat uvedeným způsobem skutečnost, je ovšem možná (a na určitých stupni kulturní vyspělosti i nezbytná) metafyzika, tj. věda o celku veškerenstva a o postavení člověka v jeho rámci.

Metafyzika je dnes nezbytná pro teologii (systematickou i pozitivní), která bez jejího přispění zplní a promění se v popis privátní, obecně nezavazující zkušenosti. Jan Pavel II. proto nálehavě vybízí filozofy, aby se nedali přemoci „duchem doby“ a věnovali všechny síly práci na obnově prestiže lidského rozumu a jeho schopnosti postihovat objektivní skutečnost. To ovšem předpokládá, že se obnovená filozofie kriticky vyrovná s některými dnešními vlivnými myšlenkovými směry. Papež se v té souvislosti zmiňuje o pragmatismu, scientismu, historickém relativismu, modernismu, nihilismu, o některých variantách postmoderních postojů aj., a připomíná proti nim známou definici pravdy uváděnou ve spisech sv. Bonaventury a sv. Tomáše: *adequatio rei et intellectus*.

Sám není nijak s tímto stanoviskem ve sporu, oceňuje-li zároveň, čím dnešní filozofové (dokonce i představitelé uvedených směrů) obohatili naše porozumění pro historický rozměr lidského poznání a jeho postupné zdokonalování, pro jeho podmíněnost celkovým stupněm společenského vývoje, pro relativní užitečnost omýlu pro jeho rozvoj, pro určitý stupeň závislosti na jazyku atd.

Uvedenými myšlenkami Jan Pavel II. prohlubuje, ale zásadně nepřekračuje starší koncept známý z encykly *Aeterni Patris*. Určitý, a to dosti důležitý posun tu však přece je. Zatímco Lev XIII. formuloval pozitivní filozofický program zcela konkrétně, omezuje se Jan Pavel II. pouze na vymezení rámce, v němž se má filozofické myšlení pohybovat, nedoporučuje však k následování žádného určitého myslitele ani žádný zvláštní filozofický směr.

Myšlenkovému odkazu sv. Tomáše přisuzu-

je ovšem mimořádný význam a zdůrazňuje jeho neutuchající novost. Vedle jeho Záků, které zmiňuje s uznáním (Gilson, Maritain, Steino-vá), přitom jedním dechem uvádí i další křesťanské myslitele, kteří však stáli mimo tomistickou, v některých případech dokonce i mimo katolickou tradici (Newman, Rosmini, Solov-jov, Čadadjev aj.). Pro Slováky i pro Čechy je příjemným překvapením, že se mezi nimi setkáváme s pravoslavným myslitelem Nikolajem Losským, který působil dlouhá léta v bývalé ČSR.

Filozofické myšlení se má podle Jana Pavla II. těšit oprávněné autonomii. Tě nemůže být na újmu, zůstává-li filozofie na základě svých vlastních principů otevřena víře či zvolí-li si ji dokonce za svou vůdčí ideu. Dojde-li k tomu, probíhá mezi filozofií a teologií jakýsi kruhový pohyb vzájemného obohacování. – Jan Pavel II. vybízí, aby se dnešní filozofie vrátila k svému původnímu poslání, být totiž *laskou k moudrosti*, tj. osobně angažovaným úsilím o pochopení smyslu lidského života. Kdo je poněkud obeznán s dnešním akademickým „průvazem“ v oboru filozofie, nebude, myslím, považovat toto papežovo připomenutí sapienční dimenze filozofie za zbytečné.

Podívejme se nyní, jak se v encyklice odráží globalizace lidských věcí, pro dnešní dobu charakteristická. Řekl jsem, že „změnění světa“ vede k tomu, že křesťanství, které se historicky vyvíjelo hlavně v evropském kulturním okruhu, je dnes stále více konfrontováno s jinými civilizacemi, vybudovanými na odlišných myšlenkových základech. Jan Pavel II. proto věnuje značnou pozornost problémům tzv. inkulturace křesťanství, zejména možnosti vyjádřit obsah křesťanské víry myšlenkovými prostředky jiných kulturních okruhů.

Zdálo by se, že tu jde pouze o problém pastoračně misijní, ve skutečnosti však má tato věc závažné filozofické implikace. Již W. Humboldt v minulém století – a dnes celá řada filozofů (E. Sapir, B. L. Whorf aj.) – soudí, že způsob, jímž si člověk uvědomuje svět, závisí na lexikální, především ale na gramatické struktuře jazyka, jímž se vyjadřuje. Podle toho by tedy např. platonská nebo aristotelská filozofie mohla vzniknout pouze v takovém prostředí, jakým bylo řecké, a příslušníkům jiných kulturních okruhů, užívajícím jazyka odlišné stavby, by byla více méně nesrozumitelná.

Taková teorie zahrnuje, jak patmo, myšlenku relativity lidského poznání a je těžko slučitelná s přesvědčením o univerzální platnosti křesťanské víry. Jan Pavel II. ve své encyklice povzbuzuje k využívání myšlenkových prostředků vzniklých v mimoevropských (asijských, afrických) kulturách při šíření evangelia, na druhé straně však varuje před předstávou, že pojmové nástroje užité k formulaci článků víry v západní oblasti mají jen oprávnění omezené dobou a místem. I v této problematice zdůrazňuje objektivitu lidského poznání.

Skončím poznámkou o literárním rázu encykly. Dokument je velmi dobře a přehledně rozvržen, sloh je prostý, argumentace pádná, ale nepolemičká. Domnívám se, že ten, kdo sleduje současnou filozofickou scénu, nepopře, že papež hodnotí dnešní myšlenkové dění ze svého hlediska výstižně. Pozoruhodná je hluboká zakotvenost encykly jednak v tradici, jednak v Písmu. Snaha nechat se vést naukou Písma je tu patrná na každém kroku. Můžeme v ní vidět plod ekumenické otevřenosti, k níž položil základy II. vatikánský koncil.

Stanislav Sousedík

KŘESŤAN
V SVĚTĚ

Výzvu je třeba přijmout

Deutsche Tagespost

Berlínský arcibiskup kardinál Georg Sterzinsky se zamýšlí na prahu jubilejního roku nad procesem německého sjednocování a nad šancemi církve. Právě proto, že je jeho sídlem Berlín, vidí zblízka a z obou stran problémy, které nejsou vzdáleny těm našim. – V první části své úvahy si všimá potíží srážání německého Východu se Západem z hlediska psychologického, sociologického i ekonomického. Pro nás je zajímavější část druhá.

Nestálé se ozývá otázka, zda jsou lidé z Východu způsobilí pro demokracii, anebo zda je tam ohrožena. Je pochopitelné, že jsou pro demokratický způsob života méně vybaveni. Ale skepse stran způsobilosti k demokracii se nevztahuje jen k Východu. O ohrožení demokracie výstižně řekl nedávno svatořečený Edith Steinová:

„Vaše idea trvalosti státu je nejjistěji založena v demokracii. Ale požadavky, které demokracie klade na všechny občany, jsou – měřeno vlastnostmi průměrného člověka – natolik náročné, že jejich splnění je velmi nepravděpodobné, a proto je nebezpečí znetvoření této formy státní organizace dosti značné.“

Toto konstatování vystihuje nejen historické souvislosti, ale vyjadřuje i smíšené pocity, které jsou právě dnes ve východním Německu rozšířené: na jedné straně zásadní demokratické uvědomění, na druhé straně skepse vůči demokracii. Máme-li být přesní, není tato ambivalence něčím novým, neboť vyplývá z našich dějin. Obě diktatury, které v tomto století existovaly na německé půdě, původně přece vzešly z demokracie. Pozitivní i negativní zkušenosti po sjednocení Německa daly těmto smíšeným pocitům vůči demokracii znovu vzniknout. Nyní jde o to, aby oběma požadavkům demokracie dostali. Důležitou roli při tom musí hrát i církev.

JERZY TUROWICZ 1912 – 1999

Zemřel (27. 1. 1999) nestor katolických publicistů, alespoň v našem koutě Evropy. Odešel na věčnost tak, jak žil – skromně a tiše... Spolupracovníkům v krakovské redakci se svěřil, že si nepřeje nad hrobem žádné zvláštní proslovy. „Netlačte, a radši připravujte další číslo.“ jako by jim stačil ještě vzkázat. Pan Turowicz, jak se mu u nás říkalo, musel být snad služebně nejstarším šéfredaktorem na světě. Vždyť Tygodnik powszechny, který Němci někdy trochu posměšně nazývali „Zeitung des Papstes“ a který ovlivnil několik generací polských (nejen) katolických intelektuálů, řídil neuvěřitelných padesát let! V normalizačních letech měl Tygodnik své věrné příznivce i v Čechách a na Moravě. Nikdy nezapomenu na jeho milou návštěvu v redakci Perspektiv v roce 1993. Koho by v sedmdesátých a osmdesátých letech napadlo o něčem takovém snít. Byl přesně takový, jak na něj dnes vzpomínají jeho nejbližší přátelé: spíš naslouchal, než mluvil. Z mnoha důvodů zůstane naším vzorem. Především svým neokázalým „sentire cum ecclesia“, a také schopností chápat otázky víry v širších kulturních a společenských souvislostech. Bez nadsázky zde platí Sirachovo: „Vidíš-li moudrého, záhy si na něho přivstaň, noha tvá nechtě vyšlapává práh jeho dveří.“ (6,36)

Jaroslav Šubrt

Ve východním Německu se mohly vymánit z postavení, kdy byly v NDR odsouzeny k mlčení, a objevovat nové možnosti, na Západě samozřejmě. Ne proto, aby si zajistily institutní vliv a vlastní moc, ale aby hlásaly Kristovo poselství. V širokém měřítku se zde etablovaly instituce charitativní i poradenské a východoněmecká veřejnost je přijala (...). Byla obnovena akademická práce, výuka náboženství na veřejných školách (s výjimkou Braniborska) i církevní školství. V nemocnicích, ve věznicích, v armádě aj. působí pastorační pracovníci (...).

Některé otázky zůstávají přesto otevřené: Proč zůstává veřejnost vůči církvím (o té katolické to platí zvlášť) přes všechny jejich snahy v podstatě lhostejná? Proč tolik lidí zůstává jimi neosloveno, třebaže jsou přítomni na mnoha místech a při mnohých příležitostech?

Očekávání, že po změně režimu budou kostely plné, bylo od počátku iluzorní. Podcenila se hloubka působení několik desetiletí trvajícího ateistického způsobu života i politicky motivovaného vytěsňování Boha (...). Je to hrozné, ale jediným trvalým plodem ateistické výchovy je odeznenost vůči jakémukoli náboženství. Proces sekularizace, který probíhá v Evropě už od osvětlení, byl tlakem stranické ideologie v NDR urychlen.

Východ Německa tedy zašel v sekularizaci

dál než jeho západ. Ten ale bude asi bohužel následovat. Je mnoho těch, kdo žijí, jako by Bůh neexistoval. Sekulární duch je nejpatrnější v Berlíně. Katolíci i evangelíci jsou tu menšinou. Zvláště zde vyvstává nutnost, aby křesťané všech vyznání vystupovali ekumenicky a jednomyšlně. Zda předsídlení vládních institucí do Berlína posílí i zdejší katolickou církev? Po dosavadní zkušenosti s předsídlenci (katolíky) i s oblastní diasporou jsem spíše skeptický (...).

Jak tedy v budoucnu naplníme na Východě i na Západě církevní instituce duchem Kristovým?

V každém případě nikoli nářkem, nikoli rezignací, ani krasofčením. Ohrožení dnes vychází z plurality náboženských i pseudonáboženských společností, ale zrovna tak i ze strnulých a překonaných forem církevního života. Nebezpečím je jakýkoli extrém, navolání opouštějící půdu závazné tradice, stejně jako fundamentalist.

Církev má šance tam, kde i v minulosti přijímala výzvy a kde střízlivě řešila problémy, které z toho plynuly. Musí zvát všechny, vůči všem být otevřená a se všemi vést dialog – a zůstat přitom autentická. Čin víc je církví, čím víc je taková, jakou ji chce mít Pán, tím spíše bude soli země.

Převzato z Deutsche Tagespost (30. 12. 1998). Přeložil: pp. Redakčně kráceno.

GLOSÁŘ

Výsledky čtenářské ankety KT uveřejněné v jeho letošním pátém čísle (které přineslo i lednové Perspektivy) prý nejsou špatné. Odhromci na média ujišťují, že pětiprocentní návratnost je znamenitá. Z těch tří tisíc čtenářů, kteří odpověděli, nás čte osmnáct stovek pravidelně a tisícovka aspoň občas. – Že má víc než polovina všech respondentů už po šedesátce, to je mnohoznačné. Hrubý výklad: křesťanství je už jen záležitostí seniorů a vymře spolu s nimi. Jemnější výklad: v současné epoše nachází člověk cestu ke křesťanství až ve věku dosti zralém. Z toho plyne apoštolské zadání: naučit se mluvit s mladšími. Předtím je ale třeba naučit se mluvit spolu. Vhodným rámcem může být první etapa sněmovního procesu. Naši pravidelní čtenáři mohou spolu mluvit třeba o tom, co je v Perspektivách zaujalo (v kladném i záporném smyslu). A taky by mohli zkusit půjčovat je těm, kteří o ně jinak nezavádí.

■ ■ ■

V komisi, která je poradním orgánem vlády při řešení vztahu státu a církve, má působit zástupce komunistické strany, ať se to církvím líbí, nebo ne. Církev nemá právo na navrácení jejího majetku, protože vlastně její nebyl. Kardinál užívá komunistických praktik. Biskupové jsou nelояlní vůči českému státu, žalují na něj v Bruselu...

Nechala by vláda spolurozhodovat komunistu v záležitostech politických vězňů let padesátých, šedesátých, sedmdesátých? Těžko říci. Přitom je tu rozdíl: KSČM se o „muklech“ raději nahlas nevyjadřuje, zatímco ti, kdo vystupují jejím jménem, svou proticírkevní nevrzavost neskryvají. Zda vědí, že komunistická strana právě věřícím podstatně ztřípila život a mnohé z nich o něj připravila a že se zrovna jím slůvkem neomluví? Těžko si představit okolnosti, za jakých by toto nevěděli.

Nikdo nevolá po vyloučení KSČM z parlamentního dění, ale její chut působit zrovna v této komisi je nestoudná. Je pozoruhodné, že k obhajobě své nestoudnosti dokázala přimět ČSSD, největší parlamentní stranu, řazenou mezi ty demokratické...

■ ■ ■

KT 5/99 uveřejnil několik výňatků z dokumentu o ekumenismu, který pochází z dílny Kairo 98. Ta se ustavila v době sněmovních příprav mimo jejich rámec, z čehož lze tušit její určitý odstup od církevní „oficiality“. Proto ji ještě není třeba podezírat z rozkolnictví, jak se někdy děje. Její důraz na sblížení křesťanských církví a skupin je jistě na místě, protože těžko můžeme nabízet bezbožnému světu víru, budeme-li mu současně vydávat svědectví o naší nejednotě, zakrývané „ekumenickou zdvořilostí“. Autoři dokumentu doporučují řadu opatření, nelze však nevidět, že v jejich textu převažují „radý“ na adresu episkopátu. Zvolili méně pracný postup. Přesvědčivěji by působilo úsilí v opačném směru: hledat a nacházet cesty laického apoštolátu, nalezene vyzkoušet a – realizovat. Výsledky by mluvíly samy za sebe. Zatím není známo, jak získává Kairo 98 Bohu a Kristu neprobuze a zbloudilé duše, jejichž je v jeho dosahu jistě dost.

■ ■ ■

Dne 6. února t. r. se v Praze ustavila česká větve známé organizace sudetoněmeckých katolíků, která se oficiálně jmenuje Sdružení Ackermann-Gemeinde. Jejími členy jsou občané ČR německé národnosti, lidé pocházející ze smíšených rodin, ba i Češi „jako poleno“. Většina je dvojjazyčná, někteří německou láskou a jiní umějí německy pouze číst, což vůbec nevádí. Spojuje je české, resp. moravské „zemské vlastenectví“, vůle k evropskému a zejména snaha vytvořit společenství lidí reálně komunikujících „von Mensch zu Mensch“, a tím očistit paměť, když již inflační slovo „smíření“ skutkem.

Předsedkyní Sdružení je paní Helena Faberová, známá aktivistka z Českých Budějovic (Česka), čestným členem představenstva je pan Franz Olbert, zasloužilý pracovník AG z Mnichova, duchovním rádcem je P. František Koutný, spirituál Teologické konvikty v Litoměřicích.

ř

Uspokojivá bilance

Vátná hromada České křesťanské akademie (23. 1. 1999) byla také bilancí činnosti této organizace za poslední tři roky. Za tu dobu se počet jejích místních skupin téměř zdvojnásobil, dnes je jich 27. Poté, co byl v příručkách zvlášť na „misijním území“ severočeského a západočeského pohraničí. Přibýlo odborných sekcí (psychoterapeutická, ekologická, umělecká, sekce pro média a pro česko-německé vztahy). Kromě pravidelných akcí (např. Dny Josefa Zvěřiny, Mariánsko-lázeňské rozhovory...) jsou významným pracovním záhnem jednorázové akce, jejichž bylo v Praze 251 a mimo Prahu asi 160.

ČKA je organizací ekumenickou. Tvrdí-li kdo, že křesťany není v této společnosti slyšet, je usvědčen z nevědomosti i tomto iniciativou. Che-li, aby je bylo slyšet víc, ať se přidá, práce je tu dost. Neví-li jak na to, zde se to může učit. Ovšem s jednou podmínkou, a tou je vytrvalost.

Probouzení místních skupin k životu trvá nějaký čas, alespoň rok pravidelné činnosti. Ne všechny místní skupiny mají tuto dobu zrání za sebou. Jejich fungování nemůže spočívat na bedrech jediného člověka, minimum jsou tři aktivisté, lépe pět. Nejdůležitější je vůle a zmíněná vytrvalost,

„know-how“ lze odkoukat jinde. Venkovské skupiny se neobejdou bez pomoci hostů z větších kulturních center, kde by mělo být na tuto potávk pamatováno.

Problémem ČKA budou stále častěji finance. Její „obrat“ je značný, několik milionů ročně, vesměs ze sponzorských zdrojů, které dosud skýtal převážně německé nadace. Hospodářská recese západní Evropy i fakt, že tato podpora trvá již deset svobodných let, přičemž naléhavější potřebu mají v zemích méně šťastných, než je ta naše, to jsou okolnosti, které nutně snižují výši sponzorských příspěvků. Proto se musíme poohlédnout po domácích sponzorech. Ti zatím většinou nejsou příliš kultivovaní, ani dosti stědří, potřebují tedy osvětlení, nejspíše naším prostřednictvím. Musíme se tedy učit i toto. Protože to bude zdoluhavý proces, nezbude než po vzoru našich dávných buditelů fungovat z vlastní podstaty a volit způsoby práce, na než budeme stačit. Hostujícímu referentovi je třeba uhradit cestovné a nabídnout sváctví, nevyhne se ani zvýšení členských příspěvků. Křesťané uměli podat výkon i za „zaplat Pán Bůh“.

ed

KNIHA KOINÓTÉS

Jeden z vašich článků v časopise *Proglas* se jmenoval *Povinnost vydat svědectví*. Znamená to, že vy sám jste se angažoval v životě skryté církve?

Tak bych to neřekl. Spíše jsem využíval plodů některých skrytých aktivit a znal jsem kněze, kteří působili buď zcela, anebo zčásti ve skrytosti. I má cesta k víře, k církvi a následně přijetí křtu byly poznamenány těmito setkáními. Ani po letech však nedošlo k reálnému ocenění skryté církevní práce a tajným biskupům a kněžím problémy spíše přibývaly. Vzhledem ke své zkušenosti jsem cítil povinnost se k tomu vyjádřit, nejprve osobním svědectvím. To nebylo a ani nemohlo být prostě emoci. Proto ten název.

Po vašich článcích v *Proglasu* vyšla kniha *Koinotés*, kterou jste napsali spolu s Jiřím Hanušem. Proč jste se rozhodli ji vydat? Články nestačily?

To také, ale důvodů bylo víc. Jak jsem řekl, články byly osobními stanovisky. Chtěli jsme poznat skrytou církev důkladněji. Objevila se rozporná svědectví a první útoky proti ní. Představitelé oficiální církve je v osobních rozhovorech formulovali často razantněji než na veřejnosti. Všechny nám vysvětlovali, proč o ní nemáme psát, že tomu nerozumíme, že žádná svědectví vydávat nemáme atd. I to byl jeden z našich motivů. Tyto „výzvy“ vypadají dnes téměř neuvěřitelně. Za těch několik let se toho dost změnilo.

V úvodu své knihy píšete o některých problémech, např. o nedovolení vstupu do archivu brněnského biskupství apod. Jak to na vás působilo?

Dnes už je to jiné. Kardinál Vík je velmi vstřícný, pokud jde o dokumenty. Ale tehdy, počátkem devadesátých let, mě brněnský biskup požádal o rozhovor; řekl, že existují materiály, které ukazují negativní stránky biskupa Davídka. Když jsem je chtěl vidět, řekl, že mi je nemůže ukázat. Mohla to být snaha chránit lidi ze skryté církve; pokud ano, bylo to trochu nešťastné. Jiný vysoký církevní činitel – nebudu jmenovat, bylo to v afektu – křičel, že mám těžký hřích, protože jsem dovolil uveřejnit v *Proglasu* článek o skryté církvi. To jsou zkušenosti, které nebyly třicet let po konci právě povzbudivé. Ale to se změnilo. Dnes si většina biskupů alespoň společenskou stránku věci uvědomuje.

Jak na vás působili lidé ze skryté církve, s nimiž jste se při práci na knize setkávali?

Poznal jsem při tom mnoho lidí, kteří jsou obdivuhodní nejen tím, co vykonali, ale i tím, jak přijímají situaci po roce 1989. Lidi s pohotivými osudy, kteří prokázali statečnost, víru, naději a lásku, mohu-li se tak vyjádřit. – Ale musím říci, že jsme se u členů skryté církve setkávali i s neporozuměním, nepochopením, někdy i zlobou. Chápu je, už jen pro ty jejich negativní zkušenosti, ale to patří také k této historii. Musím zduraznit, že těch pozitivních momentů bylo mnohem víc.

BISKUP FELIX M. DAVÍDEK
A SPOLEČENSTVÍ KOINÓTÉS

Jak byste charakterizoval Felixe Davídka jako myslitele, teologa a filozofa?

Vzhledem k situaci i k „potřebám doby“ se Felix Davídek nezaměřil na tvorbu uceleného teologického či filozofického díla. Věnoval se pastorační a pedagogické činnosti. Touto ovlivnil většinu lidí ze společenství Koinotés. Ovlivnil je i svým výkladem myšlenek Pierra Teilharda de Chardina, z něhož odvíjel svou parusialní teologii. Dnes je těžké hodnotit originalitu jeho přístupu. Víme, že většinu textů, které se nám z 60. a 70. let dochovaly, neautorizoval; řada z nich jsou pouze zápisy přednášek, které pořizovali jeho posluchači. Je obtížné hodnotit filozofické dílo na tomto základě. Davídek byl příslušníkem generace, která prožila svá nejlepší léta v období totality. To platí i o jiných významných lidech církve: neměli potřebu, často ani možnost psát teologická díla. Zaměřovali se na praktickou pastorační činnost.

Co znamenala parusialní teologie v Davídkově pojetí?

Je nesnadné učinit tak stručně, ale pokusím se. Parusialní teologie je zaměřena k druhému příchodu Krista. Pojímáme-li její evolučně, lze jej – to jsou Davídkova slova – uspišit, určitým jednáním urychlit. Z této konstrukce Davídek odvozoval potřebnost určitých činů. Např. vzít na sebe v rámci stvoření riziko provést něco poprvé, co tu zůstane a bude mít možnost se rozvíjet. Z těchto východisek se odvíjí primární zdůvodnění některých jeho problematických činů, např. svěcení žen, i když to nebyl důvod jediný.

Jaké měl Davídek světitelské pravomoci, jaké fakulty obdržel od svého světitele Jana Blahy a nakolik tyto fakulty skutečně existovaly?

SKRYTÁ CÍRKEV

Rozhovor s politologem a historikem
Petrem Fialou

Otázka papežských fakult je jednou z nejzajímavějších, protože jsme odkázáni pouze na svědectví biskupů Blahy a Dubovského. Jinak nelze dále pátrat. Víme, že existovala jistá tradice těchto mimořádných fakult, a nelze vyloučit, že je biskup Blaha někdy obdržel. Nelze vyloučit, že o těchto mimořádných pravomocích část římské kurie nemusela vědět. Je to dokonce dosti pravděpodobné, ale vnést do toho úplné jasno není možné. Mj. i proto, že biskup Blaha je z těch, kdo nejsou ochotni minulost veřejně podhlavovat.

Jak je to se zákazy činnosti, které Davídek nerespektoval? Existují pro to důkazy?

Ty zákazy jsou doložené a byly opakované.

Co ho k tomu vedlo, můžeme poznat z jeho kobeřických proslovů, které jsou zachovány na zvukovém záznamu. Byly to jednak zmíněné motivy teologicko-filozofické, tedy přesvědčení, že užral čas, kdy je třeba vzít na sebe riziko a tento krok udělat. Je tu i druhý důvod. Davídek se setkal s řadou žen, které mu sdělovaly zážitky z vězení v 50. letech. To ony mu předkládaly potřebu ženy-kněze, která by mohla právě v oněch podmínkách sehrát důležitou úlohu. Motivů pro jeho rozhodnutí je tedy víc. Faktum je, že se nakonec rozhodl ženu vysvětit. Je třeba říci, že to byl krok mí-

Smluvník Ondřej Mikulášek

Davídek dostával souběžně informace, že jeho svěcení je uznáváno, i o tom jsou svědectví. Byl přesvědčen, že zákazy jsou výsledkem aktivity části kurie kolem kardinála Casaroliho a že Pavel VI. je pro pokračování jeho činnosti, o čemž měl také vcelku věrohodné zprávy. Zůstává otázkou, čemu měl tehdy Davídek věřit, co mohl opravdu zjistit a čemu věřit chtěl. Není celá pravda, že zákazy neuposlechl. Právě s ohledem na ně nevysvětlil v letech 1973–78 žádného biskupa. Lze tedy říci, že se snažil do jisté míry zákazy respektovat, ale vzhledem k pokračujícím aktivitám kardinála Casaroliho – to je Davídkova interpretace – se z určitých důvodů rozhodl světitelskou aktivitu obnovit.

Je tedy možné s jistým odstupem posoudit Davídkovu činnost?

Rád bych poznamenal, že uděloval-li Davídek biskupská svěcení, šlo vždy o dobře vybrané kandidáty, které většinou dlouho znal. I zde se však najdou výjimky, což není nic neobvyklého. Neřekl bych, že standardní výběr biskupů je ve všech případech také tou nejšťastnější volbou. Dívat se na to dnes jen z hlediska církevního práva je obtížné, musíme uvážit tehdejší situaci. Smluv bych to asi tak, že Davídkova činnost byla určitě potřebná.

Měl Davídek oprávnění světit ženaté muže na kněze východního ritu?

V tomto směru zde existuje několik svědectví, např. mons. Krajčůka o dohodě s tehdejšími prešovskými ordináři aj. Je to složitá otázka, ale chci poukázat na to, že Davídek začal světit řeckokatolické kněze v době, kdy řeckokatolická církev byla zakázána. Není náhoda, že první dva biskupové Davídkem vysvěceni byli řeckokatolíci. V čele exarchátu stojí dnes jím vysvěcený řeckokatolický biskup.

Ale ten pícci přijal podmínku reordinaace.

Ano, ale to už je jiná otázka.

ROZPORY UVNITŘ KOINÓTÉS

Jaký byl Davídkův postoj k svěcení žen a zda vysvětil nějakou ženu na kněze?

Ano, vysvětil nejméně jednu ženu, a to po kobeřickém synodu roku 1970. Jeho postoj však nesdíleli všichni členové skryté církve.

mo rámec všech fakult a pravomocí, které on měl či mohl mít. Krok problematický, neboť vedl k rozdělení Koinotés a k ohrožení aktivity společenství. I proto, že Davídek zřejmě neměl promyšleno, jaké bude postavení vysvěcených žen v rámci Koinotés a jak dále toto ženské kněžství rozvíjet.

Mluvil jste o rozštěpení Koinotés na kobeřický synodu. Bylo hlavním důvodem svěcení žen, nebo existovaly i jiné důvody?

S Jiřím Hanušem jsme pátrali i po jiných motivech, ale ty lze téměř vyloučit. Rozhodující byl nesoulad Davídka aj. s další skupinou uvnitř Koinotés, která odmítla otázku svěcení žen vůbec nastolit. To je hlavní důvod, ale sám by k rozdělení nevedl. Důležitě byly následné reakce. Davídek po kobeřickém synodu suspendoval tři biskupy a několik kněží. Tato skupina se obrátila na biskupa Dubovského, získala nazpět pravomoci a pokračovala samostatně.

Co vás vedlo k rozhodnutí vydat novou verzi Koinotés?

Zájem čtenářů. Náklad dvou tisíc kusů byl rozehran. Po dohodě s nakladatelstvím jsme se rozhodli nikoli pro dotisk, ale pro nové vydání. Jak plynul čas, zjišťovali jsme nové skutečnosti, sice nikoli zásadní, ale chtěli jsme jimi knihu vylepšit. Tak uběhlo pět let. Na druhém vydání jsme intenzivně pracovali poslední dva roky. Spíše je to však další verze než jen rozšíření druhé vydání. To vyjadřujeme i změnou názvu: Skrytá církev. Východním textem zůstává kniha Koinotés, ale už např. neskrýváme jména; zařadili jsme tam řadu nových dokumentů a svědectví, také Davídkovy texty.

OFICIÁLNÍ A SKRYTÁ CÍRKEV

Jaké chyby se staly při začleňování členu skryté církve do oficiálních struktur?

Nesnadná otázka. Že se staly, je zřejmé; i to, že k nim došlo na obou stranách. Větší problém je na straně toho, kdo rozhodoval, kdo měl moc to řešit. Postup oficiální církve byl problematický i lidsky. Lidé ze skryté církve dlouho nevěděli, na čem jsou, zda je vůbec o ně zájem atd. Místo dialogu se vedly buď monology, nebo jednostranné útoky. Další chybou bylo, že nebyli do duchovní služby dostatečně rychle začleněni ti, u kterých bylo

svěcení nepochybné, např. vysvěcení v zahraničí. Problém bylo dost. Nebyl však dostatek vůle je řešit. Nebudu spekulovat, zda příčinám slovenských biskupů, kuriálních kruhů aj. Důležitý je výsledek. Ale ani jednotlivé skupiny skryté církve dlouho nenašly společný postup, což jejich pozici oslabovalo a podpořilo názor, že negativní zprávy o jejich minulosti jsou pravdivé, i když pravdivé mnohdy nebyly.

Jaký vliv na tento stav měly směrnic z Říma – „Normae“ a jejich neuveřejnění?

To je nejdiskutovanější otázka, ale nepřeceňujme ji. Z politikologie víme, že jednou věcí je formální definice, druhou pak její interpretace a způsob naplňování. Všechny ty úvahy o závaznosti „Normae“ či o tom, nakolik si je upravila Česká biskupská konference, považují za zástupné. Hlavní problém vidím v tom, že nebyla vůle řešit situaci zde. Opakovaně slyšíme, že naši biskupové museli čekat, jak rozhodne Řím. Pokládám to za určitě alibi a za projev nezájmu o řešení, případně neochoty přijmout odpovědnost. To jistě neslo v roce 1993. Bylo to však možné v roce 1990.

Vypořádala se církev se svou totalitní minulostí, s kolaborací některých kněží či biskupů, s činností Pacem in terris?

Církev se vyrovnala se svou minulostí stejně problematicky jako celá česká společnost. V církvi se na vše tak trochu zapomnělo. Dnes se zdá, že trpěla vlastně celá církev a že v ní nikdo nedělal nic nesprávného. To není dobré. Srovnáme polistopadové osudy řady kněží činných v Pacem in terris s představiteli skryté církve, kteří museli namáhavě bojovat nikoli o ocenění, ale aby dokázali, že nepochybili. Kto přiklad není jediný. – Není to jen otázka církevních představitelů, ale i nás věřících, i my bychom se měli podívat kriticky na naše chování v období komunismu.

CÍRKEV V NAŠÍ SPOLEČNOSTI

V čem vidíte příčinu toho, že církev po listopadu 1989 ztratila svůj obrovský kredit, který ve společnosti měla?

Pozice církve byla tehdy mimořádně příznivá. Že jsme ji nedokázali využít, je velká chyba. Tím neřekám nic nového, přiznala to už řada církevních představitelů. Je mnoho důvodů, proč církev ztratila svůj kredit nebo jeho část. Není to jen postoj episkopátu, ale také nesprávné zhodnocení možnosti církve v české společnosti. Nedoceňovali jsme míru sekularizace naší společnosti, kterou nelze vysvětlovat jen čtyřiceti lety komunismu, protože má hlubší příčiny. Naše společnost má značný odstup od institucionalizované víry, kterou nejvíce představuje katolická církev. Stupeň sekularizace je i ve srovnání s jinými evropskými zeměmi značný. Církev se musí chovat více misijně, nikoliv jako mocná instituce, jejíž existence je samozřejmá. Že se nechala vmanévrovat do majetkových sporů, jakkoli jde o oprávněný požadavek, a že se to stalo hlavním tématem ve vztahu církve – společnost, je nešťastí, jehož následky ještě dlouho ponese.

Byla církev schopna reagovat na současné dění nabídkou „silné ideje“, řečeno s Václavem Bělohradským, nebo se spíše uzavřela do ghettu, před čímž varoval Tomáš Halík?

Vnímám oba tyto procesy. Ale to stahování se je bohužel silnější. Je třeba poctivě říci, že řada církevních představitelů se pokouší o dialog se společností a nabízí na „trhu idejí“ i to „silné zboží“, šikovně i nešikovně, ale snaží tu jsou. Problém je spíše v tom, že si neuvědomujeme své postavení ve společnosti. Aby pastorační či misijní činnost mohla být úspěšná, je potřeba dostatečně pokorně, spravedlivě, tedy i pravdivě vidět celou naši církev, naše možnosti, i to, jak nás vnímá okolí. Dialog nelze vést tak, že představitelé církve slavnostně prohlásí, že jsou k němu připraveni. Dnes jde spíš o to, zda je někdo vůbec ochoten s církví nějaký dialog vést a o čem. Většina společnosti snad cítí, že církev dělá mnoho užitečného, ale současně ji podezřívá z mocenských ambicí a vnímá ji jako něco, co patří minulosti. Podle toho je třeba volit strategii.

S Petrem Fialou rozmlouval
Ondřej Mikulášek

Doc. PhDr. Petr FIALA, Ph.D., (nar. 1964) je vedoucím Katedry politikologie FSS MU, ředitelem Mezinárodního politologického ústavu MU, předsedou Centra pro studium demokracie a kultury v Brně a řídí revui pro politiku a kulturu *Proglas*. Napsal mj. knihu *Koinotés* (s J. Hanušem, 1994), *Katolicismus a politika* (1995), *Německá politikologie* (1995), *Úvahy o české politické krizi* (s F. Mikšem, 1998), *Teorie politických stran* (s M. Stránskou, 1998).

„Poznali jsme, že si máme co říci.“

Snímek Juroslav Hadík

Sněmovní kroužek:

jak vůbec začít

Výzva k ustavování sněmovních kroužků se často setkává s rozpačitou odezvou. Psané instrukce nebývají vždy dostatečným popudem. Mnohem líp působí konkrétní příklad. Obrátili jsme se proto na jednoho z autorů, kteří už v Perspektivách publikovali, o němž víme, že má v této oblasti praktickou zkušenost. Pan Jaromír Matěna z Hradce Králové se zdráhal a my ho chápeme; nikdo z nás se neproklazuje rád nehotovým dílem. Také u nich v Hradci jsou teprve na začátku. Jenže o toto nám právě šlo: ukázat, jak se začíná. Jsme rádi, že se nám podařilo autor, který je animátorem sněmovního kroužku, přesvědčit, že právě jejich zkušenost může inspirovat mnohé, kteří si zatím nevědí rady.

Red.

Na podzim 1996 jsme se sešli poprvé. Hlouček asi patnácti lidí – katolických křesťanů laiku. Znali jsme se leckdo s leckým, ale jistě ne všichni se všemi. Byli jsme z několika farností našeho města, z různých generací, s různým vzděláním a s různými názory. Spojoval nás zájem o život v naší církvi, kritický a současně aktivní přístup, a také ochota naslouchat druhým a společně hledat. Řada z nás něco v církvi dělala, o něco usilovala. Někteří zažili zklamání a rozčarování, někteří byli plni elánu a hledali, kam jej nasměrovat. Řadu z nás trápil nedobrá stav v naší místní církvi. V ten večer jsme se sešli proto, abychom se poznali, abychom se povzbudili navzájem, abychom se sdíleli ve svých názorech, pocitech, postojích a možnostech i plánech. Sešli jsme se proto, abychom se povzbudili v tom, že i my spoluvytváříme církev a že to má smysl.

Následovala další občasná setkání. Poznali jsme, že si máme co říci a čím se obohacujeme. Za dva měsíce shodou okolností vyvolal krátký příspěvek jednoho z farníků do farního časopisu živý dialog ve farnosti. I ten jsme reflekto-

vali v naší skupince. Někdo ubyl, přibylí další. V dalším roce jsme v naší farnosti přemýšleli nad tématem „Církev jako společenství – čím je pro mne církev?“. Ze zajímavého dialogu, naslouchání a sdílení vzešlo mnoho dobrého. Mimo jiné i větší vnímavost pro druhé a poznání, že když je někdo jiný než já, nemusí být horší – naopak právě ve vzájemné úctě prožívaná různost může být velkým obohacením. Dále jsme se potom na setkáních ve farnosti věnovali jednotlivým kapitolám věroučné konstituce Lumen gentium. Do naší skupinky jsme také na večer s námi pozvali postupně dva kněze z našeho města.

Vroce 1997 se začalo mluvit o sněmu, a naši skupince začalo být čím dál více jasné, že tady je naše místo. Ano, o to nám přece šlo od prvopočátku: kriticky promýšlet stav naší církve, v naslouchání a dialogu hledat podněty pro její oživení. Velice nás potěšilo jednak to, že si naši biskupové uvědomují, že s naší církví není něco v pořádku, ale ještě více to, že otvírají tak široký prostor každému, komu na církvi záleží,

aby se na tomto procesu mohl podílet. Jistě by šlo, aby se vše odehrálo jen mezi církevními hodnostáři a církevními úředníky. Bylo by to navíc jednodušší, rychlejší a levnější, a také by se to dalo udělat daleko profesionálněji. Naši biskupové ale vykročili jinou cestou. Složitější, pomalejší, dražší. Nabídlí nejširší možnou platformu pro vzájemné sdílení, hledání, dialog, a dali tak každému z nás možnost „do toho mluvit“. Výslovně zdůraznili, že je třeba zaručit svobodu slova, možnost a odvahu říci vše naplno, nevyhýbat se diskusi o nepříjemných problémech, připomněli, že žádný hlas nesmí být utlčen. Vzkázali každému z nás něco ve smyslu: „Jestli ti na církvi záleží, pojď se spolu s druhými ve svém okolí zamyslet a snažit, jak ji zlepšit.“

V březnu 1998 se naše skupinka stala sněmovním kroužkem – jedním z těch, který vznikl „zdola“, z iniciativy křesťanů laiku. V současnosti se skládá z animátora a osmnácti členů. Jeho charakter, myslím, dobře vystihuje název, který jsme si zvolili: sněmovní kroužek „Na cestě“. Jeden večer jsme věnovali informacím o sněmu, jeden seznámení s koncilím. Je mi jako animátorovi velice příjemné, s jakou pozorností a respektem si lidé v kroužku navzájem naslouchají. Oceňuji, jak aktivně se velká část členů kroužku zapojuje do jeho činnosti. V kroužku se také velice záhy začala projevovat atmosféra, jakou známe z křesťanských společenství, ačkoliv naše setkávání není zdaleka tak časté a v programu nezbyvá tolik prostoru k společné modlitbě

ani k osobnímu sdílení. Jsem přesvědčen, že je to proto, že členové kroužku od něj nejen hodně očekávají, ale že do něj také hodně přinášejí: nejen své myšlenky, ale také svůj duchovní život, svou modlitbu, svou vstřícnost a otevřenost druhým, svou naději. A svou lásku k církvi a starost o ni.

Do našeho kroužku kromě křesťanů laiku patří i jáhen. Pozvali jsme mezi sebe i duchovního správce naší farnosti a podle možnosti má v úmyslu chodit mezi nás. Nechceme jen pracovat v rámci našeho kroužku a podílet se svou činností a svými výstupy na sněmovním procesu v rámci pastorální sekce sněmu. Chceme se také snažit hledat vhodné formy k dialogu s naším okolím: s představiteli církve v našem městě, s dalšími sněmovními kroužky, s různými proudy v církvi, s lidmi z farností, do nichž patříme. Rozhodně nechceme napomáhat možnému rozdělení, ale naopak bychom rádi stavěli mosty k porozumění a k naslouchání. Myslíme si totiž, že rozdělení se prohlubuje právě tehdy, když zůstává nepřiznáno pod povrchem zdánlivé jednoty a když jednotlivé názorové proudy spolu nekomunikují. Rádi bychom skrovným dílem přispěli k vytváření jednoty v mnohosti, skutečné katolicity naší církve.

V současnosti se setkáváme jednou za čtyři až osm týdnů. Protože podklady od přípravné komise sněmu ještě nejsou k dispozici, rozhodli jsme se zatím věnovat dalším úkolům tak, jak je uvádějí Základní instrukce pro sněmovní kroužky. Nejprve jsme se pokusili sestavit jakousi mozaiku na téma „co mě v církvi netěší“, „čím odpuzujeme a pohoršujeme“. Každý člen kroužku mohl podat písemně své podněty, ty jsme potom utřídili, předložili kroužku na jeho setkání a vše v druhém kole zopakovali ještě jednou. Vznikl tak jakýsi prvotní interní materiál kroužku, s nímž máme v úmyslu dále pracovat. Všechny členy kroužku jsme vyzvali, aby vyjádřili, které body jim připadají nejdůležitější. Další setkání chceme věnovat společnému hledání příčin a kořenů těchto nedobrych jevů v církvi. Shodli jsme se totiž, že jde spíše o projevy, kterých je mnoho, ale skutečné příčiny bude možná jen několik. Současně máme v úmyslu složit mozaiku také na téma „co mě v církvi naplňuje radostí“, „čím přitahujeme a oslovujeme“. Nad těmito všemi shrazďnými podněty se pak chceme zamyslet nad otázkami „v čem vidím naději“ a „co můžeme v našich podmínkách udělat“.

Myslím, že tím máme nejméně na rok co dělat, a docela se na to těším. Bezpochyby to má smysl pro nás samotné, a věřím, že naše úsilí přinese ovoce i pro ostatní. Jsem přesvědčen, že sněmovní kroužky mohou být takovým ohniskem tvůrčího dialogu, který naše církev tolik potřebuje. Podle mne tady nejde jen o závěrečný dokument, který jednou sněm vypracuje. Daleko více jde o to, abychom si navzájem naslouchali a byli k sobě otevření. Abychom byli otevření k hlasu Božího Ducha. Abychom si začali uvědomovat potřeby a nedostaky v naší církvi, ale také svou společnickou odpovědnost. Abychom si lámali hlavu nad tím, jaké je poslání církve a jak mu v dnešní době dostát. Abychom žili s církví. Sněmovní proces může být oživujícím a proměňujícím impulsem pro naši církev – nebo jen stejně formální akcí jako některé předchozí. Je to prostě místo, kde o něco jde. Kde může žít naše církev. A to mne na tom láká.

Jaromír Matěna

Sněmovní kroužky, animátoři, moderátoři

Často se setkáváme s mylnou představou, že vlastním jednáním chystaného plenárního sněmu bude setkání jeho vybraných účastníků v prostorném sále, kde se to všechno „odhude“. Její předlohou jsou zřejmě sjezdy KSČ, jak je kdy si mnozí z nás vnímali prostřednictvím televizního zpravodajství.

Zmíněná představa vnějšíkově vystihuje závěrečné jednání, které bude mít svůj význam, neboť bude „lečbou“ za sněmovním procesem.

ale významnější bude proces sám. A ten bude spočívat především v rozpravě či debatě. K účasti na ní je zván každý laik, kněz či řeholník. Ti, kdo toto pozvání přijmou, čili aktivisté, vytvoří skupiny, neboli sněmovní kroužky, v nichž bude rozprava probíhat. Aktivisté v kroužcích se budou vyjadřovat k předkládaným tématům, případně budou sami témata navrhnout a formulovat.

Kroužky jsou závažné na biskupstvech, děkanátech (vikariátech), teologických fakultách, v řeholních provinciích, opatstvích a v kněžských seminářích. Doporučuje se ustavit je ve všech farnostech a ve všech církevních institucích.

Pastorální sekce přípravné komise plenárního sněmu vydala Základní instrukci pro sněmovní kroužky, v níž nabízí i diskusi tyto okruhy otázek:

- a) co mě v církvi naplňuje radostí,
- b) co mě v církvi netěší,
- c) čím přitahujeme a oslovujeme,
- d) čím odpuzujeme a pohoršujeme,
- e) co můžeme v našich podmínkách udělat pro naplnění koncilního učení,
- f) jak v našich podmínkách splnit úkol nové evangelizace,
- g) v čem vidím naději.

V zájmu plynulosti a přehlednosti rozpravy nemá být počet aktivistů v jednom kroužku menší než osm a větší než dvacet. V jedné instituci může vzniknout víc kroužků než jeden, a to i na základě názorové orientace. Kroužkem se může stát již existující a fungující společenství.

V zájmu soustavnosti práce stojí v čele kroužku aktivista zvaný animátor, který organizuje jeho činnost a řídí diskusi. Animátorem jmenuje biskup po projednání s představenými pří-

slušné instituce, v níž kroužek vznikl. Existující společenství, které chce fungovat také jako kroužek, navrhně biskupovi animátora ze svého středu. Předpokladem pro funkci animátora je teologické vzdělání (teologická fakulta nebo katechetický kurs, biskup však může povolit výjimku), znalost pokoncilního učení církve a schopnost vést sněmovní kroužek. Animátorům bude umožněna základní práva pro výkon jejich funkce. Tu provede příslušný moderátor, který bude prostředníkem mezi nimi a přípravnou sněmovní komisí. Více o tom se lze dozvědět v zmíněné Základní instrukci.

Jak je zřejmé, jsou představy o podobě stavného závěrečného jednání sněmu zatím předčasné. Nejdůležitější etapou sněmovního procesu je pro nás právě tato: ustavení a „rozbeh“ sněmovních kroužků.

V ní se ledacos pozná: naše životnost, schopnost racionální úvahy a myšlenkové spolupráce, naše teologická vzdělanost, naše pracovitost (ochota dohnat zameškané, zejména v informovanosti). Aktivisté by měli znát přinejmenším Katechismus. Lze očekávat, že v některých farnostech nebude dost lidí nebo dosti kuráže. V tom druhém případě je záhodno nelámat předčasně hůl, ale kuráž dodát, třeba ze sousedství.

Protože rozprava bude svobodná, budeme mít zprvu co činit se „zmatením jazyku“, případně s konflikty. I to patří k věci. Budeme se učit vzájemně si rozumět a konflikty rozumně řešit. Tato etapa nebude krátká, vždyť jde o osvojení si nového stylu práce, k němuž leckde chybí chuť. Pokud se to podaří, bude to významný posun v procesu našeho zrání.

od

„Normalizace“ nezačala jen vojenskou okupací a restaurací moci proso-
vetské části aparátu KSČ. Došlo i ke
skutečné politické porážce reformis-
tických marxistů, kteří ztráceli nejen
mocenský vliv, ale i schopnost reálně
posoudit situaci a věcně informovat
veřejnost. Politika „těšinských jablí-
ček“ pěstovaná Alexandrem Dubče-
kem a jeho lidmi i po srpnu 1968 zpu-
sobila těživý myšlenkový chaos do-
časné překrýtky prudkými emocemi vyvolanými Palachovou
obětí. Obecná hořkost a zmatek myslí se politicky naplano vy-
bily v pouličních nepokojích v srpnu 1969. Z celého „pražského
jara“ nakonec zbylo především celonárodní trauma, jež ně-
kolik desítek mimofádně statečných jedinců odmítalo brát na
vědomí. Postupně byli odklizeni do vazby.

PŘÍCHÁZEJÍ MARŠÁLOVÉ...

Hlavním obsahem počátku „normalizačních“ let bylo obtíž-
né zvládnání silných zahrožností. Zvnějšku se o to snažila stra-
nická propaganda a policejní aparát. Zevnitř se o totéž pokou-
šela politická a kulturní opozice. Avšak „normalizaci“ bylo
vlastně několik. První, velmi chaotická etapa, za níž se vylučo-
vání, zavírání a ze zaměstnání vyhazování opozičníci ještě těši-
li zřetelným sympatiím veřejnosti, skončila někdy před polovi-
nou 70. let. V roce 1975 už byla upevněna moc husákovského
establishmentu. Znamenalo to, že vedoucí skupina v KSČ se
úspěšně vymezila nejen vůči „osmašedesátníkům“, zabraným
do podzemí, ale i vůči radikálně se tvářícnému „vtajkašskému“,
jodasovskému křídlu, jež po jistou dobu vyvíjelo nátlak na
předsednictvo ÚV KSČ zleva.

„Normalizace“ však asi dosáhla prvního stádia zralosti teprve
tehdy, když soudruzi kolem Gustáva Husáka nahlédli, že pravým
vítězem 21. srpna 1968 nebylo ani tak prezidium ÚV KSSS, jako
spíše vedení Sovětské armády. Ruští maršálové se, jak teprve po-
stupně vycházelo najevo, vydali přes Václavské náměstí na delší
pochod proti Izraeli, do Angoly, do Nikaragui, do Afghánistánu
atd. Byly to právě prestiž a hospodářské požadavky sovětské-
ho vojenskoprůmyslového komplexu povzbuzeného porážkou
USA ve Vietnamu, které diktovaly pražským soudruhům. Je však
možné, že ani ÚV KSČ, ani opozice zcela nechápaly, o jak dale-
kosáhlá rizika v dané etapě světové proletářské revoluce běželo.

DESET LET SVOBODY

ÚTĚK DO SOUKROMÍ

Vývoj koncem 70. let směřoval k vyhození zahraničněpoli-
tických konfliktů. Česká veřejnost si patrně neuvědomovala
pravé rozměry situace. Vše tak dodnes, uvažujeme-li o „nor-
malizaci“, myslíme jen na sebe. Zklamání Češi a Slováci za-
chumlaní do soukromí, do svých privátních pocitů a nadějí, ne-
chali pro tu chvíli vanout víchry dějin vysoko nad svými
hlavami. Tak si obvykle počínají duševně poranění lidé. Rela-
tivní hospodářská a politická stabilizace po polovině 70. let vy-
vinula jako svého nositele lidský typ zcela vzdálený velkým
dějinám a tedy i patetickým bolestem a nadějím 40. až 60. let.
Na Slovensku probíhal vývoj zřetelně jinak, pontaleji a jaksi
maloměstsky měkčeji. Což asi přineslo nevyhnutelně, i když
tehdy nezjevné pohyby směrem k budoucímu zániku společné-
ho státu.

V Čechách a na Moravě se nemírně rozmnožil cynický vše-
ný kolaborant, většinou poměrně mladý frekventant VUML,
„kandidát“ a posléze „straníček“, odhodlaný vytřískat z aktuální
hospodářské konjunktury, co „to hodí“. Rozsáhlá investiční vý-
stavba patrná v průmyslu i v zemědělství postupně změnila
tvář naší země. Definitivně jsme se (i výstavbou dálniční sítě
a pražského metra) oddělili nejen od levicového i demokratic-
kého romantismu, ale též od lesklé chudoby 50. a 60. let.

Co se s námi dělo za „normalizace“

Jan Šafránek, Soudruzi na exkurzi, 1978

POČÁTKY ČESKÉHO „PRAGMATISMU“

Právě tehdy se zrodil „nutkavý materialismus“ české společ-
nosti. Rozkvetla plochá kořistnická mentalita, která tak překva-
pila po roce 1989 vracející se emigranty a kterou dnes mylně
přičítáme k tíži výhradně kapitalismu. Na vrcholu v podstatě
nezdávající se konjunktury se nečekané a vlastně dost netak-
ticky postavila nevábny průvodní psychologický úkaz do cesty
Charta 77. Hospodářský ctižádostivému kšeftaři, ale i tomu,
kdo se pokoušel prostě jen uniknout oficiální pozornosti, se ta-
ké ostentativní opozičníci jeví jako celkem nesrozumitelní.
Charta nepolemizovala ani tak s útlakem, jako spíše s oficiálně
podporovanou mnohoznačností a s nejistou podvráceností sou-
kromé i veřejné vztahy. Co ovšem politický manifest nemohl
reflektovat, natož vyřešit, byla šifra se ztrátou smyslu pro in-
timitu. Epidemické „zvěnění“ české společnosti propuklo ve
všech vrstvách nezávisle na politickém přesvědčení. Dobový
tlak na církve a dezorientace kultury způsobily falešnou per-
spektivu. Jako by bylo na vybranou už jen mezi rigidní přís-
ností a mezi pohodlným odložením všech starostí se soukro-
mou, natož veřejnou mravností. Následky jsou patrné dodnes.
Křesťanské prostředí, ač rovněž dotčeno dobovým „zvěnění-
m“, zůstalo přece jen uchráněno nejhorších podob mravní
ochablosti. Jenže česká společnost mu za to příliš vděčna neby-
la a není.

V PŘEDTUŠE KONČU

Třetí fáze „normalizačního“ dění od počátku do poloviny
80. let už přinášela zřejmé plody předchozích pyšných omýlu.
Na počátku stála „mírotvorná“ válečná hysterie, maskující
rozsáhlou výstavbu raketových základů. Něco viselo ve vzdu-
chu. Vzpomínám si na referenta banálního školení CO, který
v roce 1982 po významné pauze s křivým úsměvem vstoupil do
nepozorného sálu hadí větičky: „Dříve než padnou první vý-
střely, bude třeba zajistit a izolovat podvrácené živly, které by
mohly narušovat naši obranyschopnost.“ Jak už byl tenkrát
český lid zcela ponořen do hmotných starostí, nikdo si jedovatě
sliny ani nevšímal. Zlověstným sloganem té doby byla i věta:
„Svět se polarizuje!“

Zbrojní náklady vyvolané zahraničními dobrodružstvími so-
větských branných sil (a odezvou z USA) zatočily s husákov-
ským blahobytem. Ekonomické trhliny, jež se postupně roze-
stupují, spolu s úmrtími likvidujícími přestálé brežněvovské
vydání moskevského politbyra, vedou pak k zajímavé etapě
postupného úniku československých komunistických špiček od
odpovědnosti. Dávno před podzimem 1989 ustupuje svárlivý
a mocensky žárlivý aparát KSČ do stínu policejních složek.
„Dneska není možné nikoho dostat k telefonu!“ – postěžoval si
rozčarovane jistý vyšší hospodářský pracovník asi tak v roce
1987. Na OV, KV i v ÚV se už začíná tušit, že by to všechno
nemuselo dobře dopadnout. Jen dvojice dobrodruhu Chňoupek
– Štěpán vytrvá v centru moci a vnucuje celému státu a hlav-
ně Praze svůj hloupý pendrekový absolutismus. Vliv události
v sousedním Polsku na naše veřejné mínění je stále patrnější.
V podstatě však zůstáváme nedůvěřiví ke všemu, co přesahuje
obzor všedních zájmů dne: „normalizace“ byla historickým
rozkvětem českého „pidirealismu“.

ATOMIZACE A DEGRADACE

Ve čtvrté etapě po polovině 80. let dochází k jakémusi vše-
obecnému závěrečnému vystřízlivění. Moskevské vojenskostra-
nické mocenské centrum se očividně droří a propadá nerozho-
dnosti. „Osmašedesátníci“ tradice živěné disentem mají sice
přichut příjemné nostalgie, avšak nejsou schopni skutečně zau-
jmout „realisty“ duševně poznamenané „normalizačními“ tra-
umaty. Novomarxistický garaudyovsko-fischerovský étos a po-
jem eurokomunismu jsou už po polovině 80. let mrtvy. Právě
tak zemřelo sešlostí věkem jodasovské sekymnictví. Oficiální
verze marxleninismu i jeho reformovaná varianta dožily společ-
ně. Disent se ve svých už poměrně diferencovaných složkách
snaží vyvíjet hodnotové iniciativy, ale veelku si vystačí sám se
sebou, případně s „dialogem“ s ŠtB. Za vnitropolitických kon-
frontací stále ještě dochází k osobním tragédiím. Avšak kroužlo
soukromých stolních společností, v němž se lepší část české ve-
řejnosti za „normalizace“ rozpádla a jež zachránilo množství
autentických lidských vztahů, bylo až hypnotizující.

Co však zbývalo extrovertům, kteří ztotožnili smysl bytí se
sháněním italských baterií do koupelny? Rozčarování. Nešli
jsme tedy vsířce osvobozující revolte, nýbrž postupně za-
hanbujícímu rozkladu socialistické „jako by“ reality. „Normali-
zace“ končí tak, jak začala: velkým selháním všech oficiálně
vystavovaných hodnotových představ. Nespokojen se ošivá-
cí davy se pak na Václavském náměstí více z nerozhodnosti
než z vášně zamílují do Václava Havla, a to spíše do jeho le-
žerního svetu než do jeho způsobu myšlení.

PRO BUDOUCNOST NEVYBAVENÍ

Přece se ale někteří lidé v pozadí scény zjevně do poslední
chvilky pokoušeli promýšlet budoucnost. Na soukromou oslavu
osmdesátin Josefa Šafaříka (tedy v roce 1987) jistý mladý
právník přinesl anekdotu pro zasmání: Na odborném školení
v pražském centru se právě dozvěděli, že do dvou let pry nebu-
de existovat ve východní Evropě ani jediný socialistický stát.
Na čem však bude záležet? Na tom, aby si „strana“ zachovala
vliv ve sdělovacích prostředcích! Kdo byl ten řečník? Někdo,
kdo závčas pochopil, že odosobňující „normalizace“ vyúsť-
vá v traumatizující ochablost. Že v nepřehledném zmatku sice
utonou trosky východoevropského marxleninismu, přetrvá
však zahořklost a náladovost lidí naprosto odvyklých pozitiv-
ním citovým a intelektuálním investicím. Výsledkem „normali-
zace“ bylo, že cesty k negativní manipulaci veřejného mínění
zůstaly v Čechách i na Slovensku dlouhodobě otevřeny.

Pavel Švanda
(Meziúlní redakční)

Ještě k prospěšnosti církve v naší společnosti

Pane profesore Klenere, vřelý dík za váš stručný člá-
nek v lednových Perspektivách. O přínosu církve (círk-
ví) se totiž v médiích mluví často, ale většinou nepřilí-
š fundovaně. Proto byla namísto gruntovní úvahy o tom,
co je podstatným plodem života z víry a co je jen jeho
doplňkem, byl ceněn. Také je důležité rozlišovat pří-
nos věřících (např. funkčních rodin) a přínos církve ja-
ko instituce; obojí je ovšem spjaté.

Přete skromně, že váš přístup není jediný možný; je
však podnětný a doufám, že mnoho čtenářů osloví. Chci
na něj hned navázat několika body, z nichž první dva
jsou až alarmující.

Naše úkoly plynoucí z víry v Boha a církevních tradic
mají jisté puny stálosti, ale je též třeba „čistit znamená ča-
st“. Ta jsou v článku jen letmo naznačena. Tedy: Mno-
ho úkolů je nyní akutně dány 1. tím, co přechází z pulso-
tetí totalit a 2. tím, co nového – z možnosti i ohrožení
– přináší éra svobody. A z obou hledisek dnes *aggiorna-
mento* života plně křesťanského znamená zpravidla ne
poddajné přizpůsobení, ale *kontrast* vůči „dobře“. Kon-
trast náročný mravně i myšlenkově, zato schopný strho-
vat a přesvědčovat více než kulantní uhýbání problé-
mům.

Velká část etického náboje nám tak bude společná
s jinými křesťany (proto zmínka o *církvích*) i s dalšími
pocitovými občany: ano, ti od nás často přímo čekají opo-
ru a podporu.

A ani to „druhotné“, nemocnice, školy atp., bychom
neměli ukvapeně snižovat. Někteří (ne prof. Klenere) do-
konce tvrdí, že stát příslušné služby plní lépe. Opak je
často pravdou, rozdíl se může i prohlubovat. Oběti věřic-
ích k udržení vysoké křesťanské i *humánní* a *odborné*
kvality by pak byly záslužné a navíc důležité pro nejed-
nu jiskru naděje do budoucna.

Václav Frei

Jan Šafránek, Vítání bratrské delegace, 70. léta

KULTURA, UMĚNÍ, RECENZE

Kresba Jiří Bašty

V záplavě vzpomínkových sebereflekci se recenzovaná kniha spíše skromně krčí v koutě. Je prostě potřeba kázat a vychovávat, usvědčovat druhé z mravní nedostatečnosti, aby o to více vyniklo hrdinství pisatelovo; chybí jí rozmáchnuté gesto či experiment. Autor svoji metodu charakterizuje takto: „...stačí zavádět o malbu na květu nebo na obloze při západu slunce, na rtuovitou proměnlivost plynoucí vody a hned se vyhrne pestrý sled obrázků.“

Zejména v první části není *Stříbrné vzpomínání* bez jímavosti básnické, která s kresbami přenosně evokuje dávné okamžiky dětského vnímání a poznávání světa. *František Neužil* tu je člověkem venkovským, vesnickým: „Udusa-

ná hlína byla v domku stále pod našima nohama. Cítili jsme ustavičné synovství země. Nic se nepoložilo mezi nás a hliněnou matku, z které jsme vyšli a ke které se jednou vrátíme.“

Přírodní dění vnímá jako dění svou podstatou metafyzické, hodné našeho úžasu. Zkoumání řádu přírodního a řádu lidského života je pak implicitně vedeno na osnově roku církevního. Neužilův lyrismus nezakrývá ovšem tíži života, k němuž patří chudoba i smrt. Neužil nemluví ani k problematice sociální. Vědomí rozdílu jej však nevede k třídní nenávisti, ale k poznání potřeby lidské solidarity na *křesťanském základě*.

Autor je sice vyběravý (nutně neúplný) a tčející (simuluje tak snadno vzrušivou mysl di-

teře), ovšem ne nesoustředěný a nesoustavný: K dětskému uchvácení přírodní krásou patří také vyjádření obdobných pocitů při vnímání díla uměleckého (Mrštíků, Erbena, Němcové), k přírodnímu a rodinnému (vesnickému) prostředí přidává také školní: „Nerad jsem opouštěl měšťanku. Vzpomínám zejména na čtveřici znamenitých učitelů: češtináře Františka Goize, dějepisce Josefa Skopala, přírodovědce Antonína Gráce a kreslíře Antonína Travněnce. Přál bych mládeži, aby se setkala v učebnách s podobnými záněty.“

K přesnosti Neužilova vidu přispívá i složka jazyková, situující archaismy a historismy děj do období před 1. světovou válkou a během ní, dialektismy pak do míst, v nichž se úrodná Haná zvedá do kopců Drahanské vrchoviny, do Neužilova rodiště Pozoříč – Jezer.

Druhá část díla zobrazuje dobu od Neužilových studií na brněnském učitelském ústavu přes básnické literární počátky a peripetie učitelského povolání, až po setkání již zralého a proslulého autora historických románů se svými literárními soupeřníky.

Na významného spisovatele historických děl je tu však Neužil až příliš zapomnitelný (jako by nebylo čtyřicetileté vlády rudé totality) a chybující: „wehmacht denně vytruboval do světa svá vítězství nad Rusy. Psal se rok 1939.“ – „Začátkem března 1939... Byl nejvyšší čas, neboť za dva týdny obsadilo nacistické vojsko Česko-Slovensko.“ (Slovensko bylo obsazeno až v roce 1944!) Přesto ani tato část není bez významu: poskytuje průhled do látkových zdrojů Neužilových prací i na jeho tvůrčí metodu; znovu objevuje autory dnes neprávem zapomenuté: „kukátkáře“ Václava Kosmáka a – ve stínu slavnějšího bratra stojícího – Jiřího Langera.

Název recenze je vzat z dopisu malíře Františka Bílkovského (který krom této ilustruje také další knihy z nakladatelství Arca JiMfa) F. Neužilovi, v němž vyjadřuje svůj vztah k umění, charakterizuje tak i vztah přítelův. – O němž bohužel platí, že kniha *Stříbrné vzpomínání* definitivně uzavře jeho literární dílo.

Ivo Harák
František NEUŽIL: *Stříbrné vzpomínání*, Arca JiMfa, Třebíč 1997

Kniha,

KTEROU BYSTE NEMĚLI PŘEHLEDNOUT

Vybírá Jaroslav Med

Autora, na kterého chci tentokrát soustředit pozornost, nemusím, jak doufám, našim čtenářům představovat. Je jím Jan Čep a my zde můžeme jen radostně konstatovat: svazkem esejů a vzpomínkových úvah *Poutník na zemi* (vydalo jej nakladatelství Proglas ve spolupráci s nakladatelstvím Vyšehrad; edičně jej pečlivě připravili Bedřich Fučík a Mojmír Travníček) je ukončeno vydávání Čepových šestisvazkových vybraných spisů a český čtenář má konečně možnost seznámit se se vším podstatným, co vyšlo z pera jednoho z našich nejvýznamnějších spisovatelů a esejistů. V tomto závěrečném svazku nalézáme jednak soubor jeho rozhlasových promluv ze Svobodné Evropy (*Poutník na zemi*), doplněný o cenné deníkové záznamy, jednak autobiografický esej *Sestra úzkost*, v němž Čep bilancoval svoje životní osudy. Vedle těchto velice osobních, a přitom nadčasových úvah je v knize ještě víc než tucet Čepových esejů, nekrologů, zdravotních a vzpomínkových porůzných úvah, v nichž Čep bilancoval svoje životní osudy. Vedle těchto velice osobních, a přitom nadčasových úvah je v knize ještě víc než tucet Čepových esejů, nekrologů, zdravotních a vzpomínkových porůzných úvah, v nichž Čep bilancoval svoje životní osudy. Vedle těchto velice osobních, a přitom nadčasových úvah je v knize ještě víc než tucet Čepových esejů, nekrologů, zdravotních a vzpomínkových porůzných úvah, v nichž Čep bilancoval svoje životní osudy.

Vstoupíme-li s pokorou a nezkalenou vnímavostí do světa Čepových esejů a úvah, vymezujících závěrečnou etapu jeho života, nalezneme zde neobyčejně cenný doklad o lidském i uměleckém zrání člověka, jemuž život proměnil veškerá křesťanova tážání v absolutní jistoty. Čepovo dílo bylo od počátku významně ovlivněno prožitkem dvojdomosti, pocitem, že člověk neustále putuje mezi domovem zde a dálkou tam, kde duše tuší svůj věčný domov. Prožitek dvojdomosti je pevně usazen v nitru převážně většiny Čepových postav: samota, temné jádro našeho bytí, touží po spojení s druhými; naše pozemské doufání saí o vysvobozující přeluh, který by proměnil naši naději v jistotu. Tento rozdvojený pocit času a místa výrazně ovlivnil Čepův vztah ke skutečnosti, proto má v jeho vnitřním světě tak neobyčejně významné místo vzpomínka, loučení i rozloučení jako výrazy simultánnosti veškerého dění.

A přímo v krystalické podobě je to zhmotněno v textech tohoto svazku; zvláště *Sestru úzkost* můžeme vnímat jako jakési paměti duše, která se rozpomíná na vše, čím prošla, aby zahlédla sebe samu v souvislostech s jinými životy. Vždy život, to je v Čepově případě stále hledání kontinuity, stále balancování mezi světem živých a mrtvých, kteří nám svou spoluúčastí přiblížují věčnost. Proto můžeme vnímat čepovské vzpomínky a dávné reminiscence nejen v souřadnicích jednoho neopakovatelného lidského osudu, ale také jako žánr úvahově nadčasový, v němž neobyčejně vnímavý a citlivý umělec zachytil ty nejjemnější záhyby lidského nitra, prosvětlovaného tušenou blízkostí Krista.

A navíc – a to se mi chce skoro podtrhnout – Jan Čep píše o věcech subtilně složitých tak rafinovaně prostým jazykem, že mnohdy jeho úvahy můžeme vnímat jako zbytečným lyrismem nezatíženou báseň v próze. I podle Václava Černého, k jehož favoritu Čep rozhodně nepatřil, psal Čep „čestnou z věcí nejčistší a nejčestnější“. Stačí, když si přečteme kratičkou Čepovu vzpomínku na zemřelou matku, o jejíž smrti se dověděl v emigraci, a máme před sebou jednu z nejkrásnějších a nejméně básnických evokací synovské lásky, jakou nalezneme v české literatuře.

Jan Royt

MALÝ PRŮVODCE PO KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII Narození Páně II.

Panna Maria obvykle u Kristových jesli sedí nebo leží, vzácněji, zejména v italském umění a také na obraze *Narození od mistra Vyšebrodského oltáře* (NG v Praze, kol. 1350), leží s narozeným Spasitelem na lůžku. Lůžko někdy tvoří obilné snopy s liliemi, což má symbolizovat eucharistii a Mariinu panenskou čistotu. V Itálii se vlivem františkánské mystiky, mj. vyzývající ke kontemplaci zázraku vtělení, objevuje motiv Panny Marie klanící se narozenému Bohočlověku. U nás je krásným příkladem tohoto typu *Klanění od Mistra Třeboňského oltáře* (AJG na Hluboké, kol. 1380).

K proměně uvedeného námětu dochází po roce 1370, kdy sv. Brigita Švédská po návštěvě Betléma a soukromém zjevení sepsala své *Revelaciones*. Píše tam, že Panna Maria v předtuše porodu svlékla svůj bílý plášť, snála z hlavy roušku a její zlaté vlasy jí padaly na ramena; přichystala si pleny, poklekla, začala se modlit a pak se dítě narodilo. Narozeného Spasitele obklopuvala taková záře, která prý zastínila světlo rukou sv. Josefa. O aktuálnosti Brigitina zjevení v středověkých Čechách svědčí také to, že již velmi záhy byla přeložena do češtiny Tomášem Štítným ze Štítného. Klečící prostovlasá Maria, adorující společně se sv. Josefem narozeného Krista-Boha, pak ovládá výtvarné umění ještě dlouho do 15. století. Podobně byl také v 15. století velmi oblíben motiv sv. Josefa se svíčkou či lucernou v ruce (např. tzv. Křivoklátská archa, brad Křivokláta, kol. 1490). Vzácněji se objevuje námět Panny Marie stojící u sloupu podpírajícího střechu chléva a hledící na narozeného Krista, který leží na oteplí slámy, tento námět odpovídá lčení Pseudobonaventurových – Giovanni de Caulibus (?) – *Meditationes*.

Zvláštní a historicky proměnlivou úlohu hraje na zobrazení narození Páně sv. Josef. Až do počátku 15. století je zobrazován jako starý muž. Takto popisuje události apokryfní *Jakubovo protoevangelium*, podle něhož byl Mariin snoubenec zázračně vybrán ze skupiny shromážděných vdovců, když na jeho holi usedla holubice. Sám Josef o sobě praví „stařec jsem a vdovec“. Představa Josefa jako starého zbožného vdovce, jenž měl již dospělé děti, měla mj. podtrhnout skutečnost, že Maria počala zázračným způsobem. Josef je od počátku téměř pravidelně umisťován do zadního plánu obrazu, často podřimuje nebo se zahřívá u krbu či ohně. Ve 14. století se „emancipuje“ a pomáhá ženám při koupeli narozeného Krista (*Narození od mistra Vyšebrodského oltáře*) nebo připravuje po-

krm (*Madona Doudlebská*, druhá strana desky s námětem narození Páně, NG v Praze, kol. 1440). Na doudlebské desce je dokonce přinucen odhánět od kotlíku s jídlem mlisnou kočku. Od 15. století, také díky novým názorům na Svatou rodinu, s nimiž na koncilu v Kostnici přišel zejména Jean Gerson, začíná hrát sv. Josef aktivnější úlohu. Zejména ve frankovlámském světě se velmi často objevuje v prostředí tesařské dílny, kde vyrábí různé předměty, často se symbolickým podtextem (obraz *Vlámského mistra ve Staatliche Kunstsammlungen in Berlín*, 1410 až 1415).

Obvyklou součástí scény narození Páně bývá zvěstování pastýřům. K tomu jistě nedošlo náhodou, pastýři totiž patřili k nejpočetnějším lidem v tehdejší Izraeli. Vlastní klanění pastýřů vzniklo až ve 14. století v okruhu františkánské spirituality a zbožnosti. O klanění pastýřů se v evangelích nepíše, stručná zmínka je uvedena v *Tomášově protoevangelii*. Pastýři – nejčastěji tři – přináší Kristu prosté dary, případně hrají u jesli na hudební nástroje, což zřejmě odráží zvyky při paraliturgických hrách. Beránek se svázanými nohama, kterého pastýři darovali Kristu, bývá vykládán jako symbol budoucího utrpení Spasitele. Narození Páně doprovází také bohatý chór andělských bytostí, které přidržují různé předměty (např. nástroje umučení Páně, tzv. *Arma Christi*) nebo pásku s nápisem *Gloria in excelsis Deo* (Sláva na výsostech Bohu).

Součástí vánočních svátků byly i různé paraliturgické hry a stavení betlémské. Ze zpráv i podle dochovaných předmětů víme, že při liturgii svátku *Narození Páně* byla soška v podobě malého Ježíška vzata z břicha suchy představující těhotnou Pannu Marii (*Maria Gravidu*), zabalena do povijanu a položena do malované kolébky. Sochy i kolébky k těmto hrám se nám dochovaly již ze 14. století. Stavení betlémské, jakési „imitatio Christi“, je původně spojeno se sv. Františkem z Assisi, který do jeskyně u Greccia přivedl osla a vola a inscenoval narození Páně. Zejména v novověku se stavení betlémské rozšířilo po celém světě. U nás se pozoruhodně barokní betlém dochoval například v kapucinském klášteře na Hradčanech. V Praze na Karlově (byvalý klášter augustiniánu kanovníků) se v podzemních prostorách nachází tzv. betlémská jeskyně, která je součástí šířící koncipovaného christologického cyklu, jenž byl v období baroka cílem četných poutníků.

Po letech zánik, vynucených okleštěním literárního kontextu, po období tisku na ručních liscích, ústřku a oponování se dostalo dílu Ivana Slavíka důstojného shrnutí. Básník, který sám tolik pozapomenutých osobností české i světové poezie vyvolal jménem opět na světlo, přeložil a editoval řadu vynikajících děl a sám tak přispěl k významnému přehodnocení zejména českého literárního kontextu, se dočkal zadostiučinění vydáním prvního dílu *Básnického díla*. První svazek zahrnuje jak ranou sbírku *Tryzny*, tak i edičně nezkomolenou knižní prvotinu *Snímání z kříže*, *Hořký javorový list*, jenž je mezihrou mezi *Snímáním z kříže* a *Sitím třetího*, básnickou sbírku z padesátých let *Ke komu?* srovnatelnou s jiným sverhovaně básnickým svědectvím o „režných letech“, se Zahradnickovým *Znamením moči* a pokračuje pak jenčovskou řadou, motivem básnickova dvojnictví: *Deník Arnošta Jenče*, *Suspiria Arnošta Jenče*, *Kapky potu a krve Arnošta Jenče*, až k poslední sbírce *Básnického díla I. – Dvě litanie Arnošta Jenče*. Počítáme-li nejranější verše z let 1935–1936 zařazené jako pod čarou do vydavatelské poznámky až k oběma jenčovským litaním z roku 1971, máme před sebou básnicko dílo sklenující období šestatřiceti let.

Básnické dílo nám ovšem neumožňuje pouze zakusit nezachytitelnou linii vývoje básnickova výrazu, můžeme uceleněji nahlédnout zdroje básnickovy tvorby. Tak již v úvodním textu *Básník nad svým rukopisem* z roku 1980 podhaluje Ivan Slavík osten, z jehož bolesti vyrůstají básně hodné toho jména: „Kosmos je drtivě ohromný, až mrazí. Míry světelných roků nejsou míry lidské. Ale nad všechna čísla, vztahy a počty je domov. Žádný kybernetický přístroj ho nevykalkuluje, ale vyvolají ho důvěrná jména Hořánka, Zahabří, Syslí rynek. Byla zaslechnuta v dětství a znějí krásněji než Cassiopea, Aldebaran.“ Tato rozeklanost člověka mezi nesouměřitelnou a ani nejzazší obrazností neuchopitelnou rozlehlostí vesmíru a polidšťující blízkostí domova je tou půdou, z níž vyrůstá dílo Ivana Slavíka. Básník obývá oba tyto prostory, jak tu úzkost vyvolávají nezměřitelnost vesmíru, tak zintimňující a zdůvěřňující tvář domova. Víra z něj luto lži nesmím, neboť opravdové duchovní vztlínání, dříve zaplacené tolika těžkými životními krizemi, se rodí z ohromných hloubek bezradě.

Již v jiných sbírkách *Tryzny* nalézáme trýznivé baladickou tóninu, drsnou a přece jemnou: „Žalobnou písničku, baladátka nesmělé / když tenkou obnovou rozplétá bludný kruh / a mrtvé děvčátko si vzali andělé, / nad truchlou hudbou trub holubů utlý ruch.“ Povšimněme si jen, jak ve zdánlivě nekomplikovaném čtyřverší s rýmem střídavým básník dosahuje pozoruhodně silných libozvučných účinků. A to jsme v básnické před-

Důvěrnost domova PROTI DRITIVÉ OHROMNOSTI KOSMU

Snímek Karel Kestner

dobí, neboť knižním debutem se stává až prvotinou *Snímání* (neokleštěné *Snímání z kříže*) z roku 1927.

Čtyřlístné *Snímání z kříže* má již složitou skladbu, v níž nechybějí básně v próze. Opouští projasněnou melodičnost a nabývá temných odstínů: „Mrtví leží v mazlavé hlíně chlemtěte zemi / na všechny bolesti těla i srdce hlína je nejlepší lék / z hrobu jak z rány zejí žluté chryzantémy / tělo zmáme- né láskou stravuje plamen dušiček.“ Smrt, i když už je v její nedohledné černi vyhlouben jas víry, zůstane pak jedním z pojítek další Slavíkovy tvorby. Najdeme zde ale i jiná erbovní témata – periferie, země, krajina... a ovšem kořinky melie – ono spojení mezi zdánlivě neporušenou přírodou a mezi smrtí nabývající ve Slavíkových verších tak často podoby hlíny.

Hořký javorový list s podtitulem *Variace na jedno téma pro okarinu* se vrací k menším, hudebně tvarovaným plochám, harvy jsou jemné a temně rozestřeny: „Rákosí lomí rukama a vrže jako máry. Po lukách drnčí / očuný. / Proč zpívá cvrček, když mrazí vane? / Proč já ještě zpívám, když mě nemiluješ?“

Z intimity a jemných melodičkových názvuků jsme přeneseni ve sbírce *Ke komu?* do vražedné dusné doby třídního boje. Básník se ovšem s dobou nevyrovnává „přímou“, čelní útokem, ale pojmenováním spodních proudů, tehdy notně zkrvavělých. Tak v básni přiznačně nazvané *Miserere* zpívá: „Zde jsou ty režné dny / z pytlaviny vodou nasáklé / tanec stěbel / ve zpustošené zahradě.“

Deník Arnošta Jenče pak začíná epicko-lyrická zpověď (jde o epickou lyriku, jak podotýká básník), básnická řada končí dvěma slavnostně tragickými litaními. Zbývá se zeptat: Co je to *Básnické dílo*? Bilance, zaokrouhlení něčeho, co ještě daleka není uzavřeno, jak si co nejvroucněji přejí? Je to úvod do díla, které jsme dychtivě sáli po celá desetiletí? Nebo je to neekvané pootevření významu veršů, které se zdály být už příliš na svých místech? Je to zařazení mezi klasiky, nebo je to vybití novým dobrodružstvím? Možná tím vším.

Michal Janata

Ivan SLAVÍK: *Básnické dílo I.*, Brno, Nakladatelství Host ve spolupráci s Křesťanskou akademií, Řím 1998

JAK TO VLASTNĚ BYLO...

Téma „podzemní církve“ je kontroverzní samo o sobě, ale o to víc, je-li medializováno, čímž se už stalo. Chopil se jej i sekulární tisk, čímž umožnil, aby – nedostatečně zmapováno – fungovalo instrumentálně, tj. jako nástroj různých ideových a politických snah. Chceme věřit, že tento úporný a nekonečným polemikám je konec. Umožňuje to kniha, jejíž autor si vytkl zdánlivě prostý cíl: zjistit, jak to bylo a v jakém kontextu. Diskuse na toto téma by měla být napříště klidnější a racionálnější.

Red.

O „podzemní církvi“ se kdysi vyjádřil Josef Zvěřina, že taková existuje jen na hbitovně. Jak tedy nazvat církev, která čelila násilí? „Mléč?“ Ne. Burevala přece svými modlitbami a obětmi. „Hegální?“ Také ne. Hegální byl režim, který v otázce lidských práv nedržoval své vlastní zákony. Výstižný by byl název „skrytá církev“, ale autor jej odmítá, protože by mohl vyvolat dojem, že vedle skryté církve existovala i neskrýtá, kolabující vedle pronásledované, zatímco ve skutečnosti byla „církev stále jedna a táž, pouze její členové působili různým způsobem“. Do názvu knihy vložil Ondřej Liška ještě termín: „koinotés“ (společenství). Znamená jeden ze

způsobů, jímž církev žila v době svého ohrožení. Duchovním otcem „koinotés“ byl později tajně vysvěcený biskup Felix Daviděk. Do obecnějšího povědomí uvedl tento dosud málo známý termín Petr Fiala a Jiří Hanuš knihami „Koinotés, Felix M. Daviděk a skrytá církev“, z níž Liškova studie ve své druhé části hojně čítuje. Významový rozdíl mezi oběma knihami (pozoruhodnými svou objektivitou) vidím zejména v Liškově zdůraznění, že Davidkovo Koinotés bylo sice významnou, ne však jedinou významnou aktivitou skryté církve.

Davidkova horečná, někdy však z hlediska církevní disciplíny kontroverzní činnost zaujala pozornost našich i světových sdělovacích prostředků. U méně informované veřejnosti tak vznikl dojem, že Koinotés byla hlavní, ne-li jedinou církevní aktivitou čelící komunistickému nebezpečí.

V první části studie Liška proto připomíná osobnosti (Kajpr, Zvěřina, Pecka), které už od konce války varovaly před nastupující totalitou. Tak např. kroužky Katolické akce „Rodina“ pracovaly už od r. 1943. kdy je založil chorvatský kněz Tomislav Kolaković, pololegálně a po únoru 1948 konspiračně. Dělo se tak za podpory tehdejšího biskupského sboru, který odmítal uznat legitimitu nového režimu. V r. 1948 přivezl biskup Trochta z Říma směřující církevní kromě jiného zřízení alternativní církevní hierarchie. Vedle veřejné působení biskupa měl být v záloze skrytý biskup. Na předechozím, naneštěstí dodatečně schválením biskupské konsekrace však Svatý stolec trval. Tak byli u nás vysvěceni na biskupy F. Tomášek, K. Otčenášek, L. Hlad, Š. Barnáš, P. Hnilica, J. Korec, D. Kafata a P. Dubovský.

Liška se dále zmíní o vzevších padesátých

let, o „pražském jaru“ a období normalizace. Věnuje pozornost skrytému působení řeholí, ohniskům tajného bohosloveckého studia a tajnému svěcení kněží doma (Trochta vysvětil 29 salesiánů) i v cizině. Kritický je k tzv. východní politice Vatikánu, nezaměřuje neblahé působení sdružení *Pacem in terris*, kladně hodnotí spolupráci „podzemní“ a „nadzemní“ církve. Podle něho lze s jistotou říci, „když procházela hranice mezi církví oficiální a neoficiální“, protože ohceně platí, že se „v případě skrytých struktur nejednalo o něco odříznutého od zbytku katolické církve. O komunikaci Davidkova okruhu to však lze tvrdit pouze s výhradou.“

Ve druhé části knihy charakterizuje Liška Felixe Davidka jako svěrázného, vzdělaného, nekompromisního, autoritativního, těžko se komukoli podřizujícího, ale Kristu a církvi oddaného kněze a biskupa. K pochopení jeho komplikované osobnosti a církevní tradici odporujícímu jednání uvádí, že Daviděk byl fascinován myšlenkou Teilharda de Chardina o evoluci stvoření spjaté s parusii, druhému příchodu Krista. „Evoluce, parusie, pohyb – to jsou klíčová slova pro pochopení Davidkových duchovních a intelektuálních zdrojů.“ V II. vatikánském koncilu viděl Daviděk správný pohyb směrem k parusii. V r. 1964, ihned po návratu z vězení, kde strávil 14 let, začal Daviděk organizovat tajnou univerzitu a na přísně konspiračních základech společnosti Koinotés. V trvání „pražského jara“ nevěřil, s veřejně působící církví nekomunikoval, vatikánským diplomatem jednající s komunistickou vládou nedověřoval, byl přesvědčen, že kdyby papež znal současnou situaci církve u nás, že by souhlasil s jeho nestandardním jednáním, k němuž, jak byl přesvědčen, byl oprávněn v zájmu pronásledované církve. Týkalo se to zejména četného udě-

lování kněžského a biskupského svěcení ženatých mužů a kněžského svěcení žen. Ačkoli se tato praxe může zdát progresivní, z hlediska pokoncilní teologie je to krok zpátky, neboť nedeceňuje vliv kněžství všeobecného, tedy laika, na vývoj v církvi.

Vývoj i rozkol v Koinotés, vatikánský zákaz, pochyby o platnosti tajných svěcení, problémy birtualismu a otázka, zda by se praxe Koinotés přece jen nemohla stát v logice parusialního pohybu modelem budoucí církve, reflektuje převážně druhá část Liškovy knihy.

Třetí, nejstručnější, ale dnes velice aktuální část, nazvaná *Protagonisté neoficiálních církevních aktivit po r. 1989*, se zabývá postoji církve k tajným svěcením a dalšímu působení „podzemní“ církve. Čítuje dopis českých biskupů tajně vysvěceným biskupům a kněžím, jenž nebyl přijat adresáty jednoznačně. Poprvé je zde zveřejněno schéma biskupských posloupností odvozených od Davidka (mezi lety 1967 a 1988 udělil prokázané 16 biskupských svěcení) a číselná tabulka tajně vysvěcených biskupů, kněží a jáhanů podle diecézí a zda už byli zařazení do pastorace, či o to požádali. Pří-

loha obsahuje: „Normy schválené Nejvyšším veleknězem pro řešení případu tajných svěcení biskupa a kněží“, polemiku teologu o problému podmíněného kněžského svěcení a konečné seznam použité literatury, slovníček odborných pojmů a jmenový rejstřík.

Václav Vaško

Ondřej LIŠKA: *Církev v podzemí a společnost Koinotés*, Sursum 1999

Analýza revue Distance z pera Václava Freie (Perspektivy 11/98) nabídla je-
jímto šéfredaktorovi možnost vyjasnit „pat“,
který pro V. Freie představuje filozofické vý-
chodisko Distance (Perspektivy 1/99). Nebudu
se pouštět do formulování výhrad vůči zmíně-
ným článkům, přestože Fuchsův text přímo
volá po detailním rozboru. Považuji však za
užitečné podrobit věcné kritice Fuchsovo filo-
zofování obecně a poukázat na meze jeho
předpokladů.

Jádrem následujících úvah by pak měla
být stručná analýza toho, jaká základní vý-
chodiska jsou adekvátní a slučitelná s auten-
tickou křesťanskou filozofií, která musí bez-
podmínečně reflektovat tajemný obsah (a
smysl) zjevení a která by se měla kriticky
a tvořivě konfrontovat jak s tradicí, tak
i s učením magisteria.

V JAZYKOVÉ PASTI

V podstatě lze říci, že Fuchs se pohybuje
v určitém systému tvrzení, která se nějakým
způsobem vztahují k pravdě a která dohroma-
dy tvoří uzavřený celek. Tento systém se po-
važuje za pravdivý (aniž by se zdůvodnilo,
proč), a to dokonce v silném, ontologickém
smyslu. Takový soubor vět lze označit jako
„diskurs“, „konceptuální schéma“ či „jazy-
kovou hru“. Metaforicky jej můžeme nazvat
šachovnicí, na níž se určitý počet figurek po-
hybuje podle předem daných pravidel.

Lze snadno prokázat a připomínám to
spíše jen pro pořádek, že schéma „klasického
esencialismu“, k němuž se Fuchs a patrně
i ostatní redaktoři Distance hlásí, stojí a padá
s Aristotelovým systémem, zejména s jeho
logikou opírající se o zákon sporu a o princip
„vyloučeného třetího“ (tertium non datur). V
rámci celé aristotelické a tomistické tradice
mají tyto základní logické axiomy rov-
něž nezpochybnitelnou (a nereflexovanou)
ontologickou platnost.

Problém nastává v okamžiku, když Fuchs
nároky svého diskursu absolutizuje, když
se s jeho pomocí snaží absorbovat a zlikvi-
dovat ostatní tradice a když více či méně ex-
plicitně prohlašuje svoji ontologii za jedi-
nou možnou křesťanskou filozofii hodnou
toho jména a tudíž i za jedinou pravdivou filo-
zofii vůbec.

O „SMRTI“ metafyziky ANEBO Fuchsova hra na podivné šachovnici

Fakt, že vedle aristotelické tradice byla v dě-
jinách myšlení vždy přítomná i alternativní pla-
tonská metafyzická tradice, ještě pochopitelně
nevypovídá nic o pravdivosti hodnotě toho
kterého systému. O co však v křesťanské filo-
zofii jde, je rozhodnout, jaká tradice a pojmo-
vý aparát je adekvátnější pro uchopení křesťan-
ské zvěsti, pro kterou je typická skutečnost
paradoxu, spojení nekonečné Boží transcen-
dence s historicky konkrétní událostí vjevení,
trojiční tajemství (s principem *perichorése*,
který problematizuje pojem substance), escha-
tologická perspektiva završení dějin atd. Klí-
čová otázka je nasnadě: Co má aristotelisko-
tomistický diskurs vůbec společného s křesťan-
skou filozofií?

PAPEŽ A FIDEISMUS

Jan Pavel II. se ve své poslední encyklice
Fides et ratio zásadním způsobem zamyslel
nad vztahem rozumu a víry. Někteří katolíci
intelektuálně si již pospíšili s vlastní inter-
pretací obsahu této encykliky, která pocho-
pitelně potvrzuje právě ta její myšlenko-
vá východiska (kdo z katolíků by nechtěl
mít na své straně autoritu papeže?).

Ačkoliv Fuchs na nebezpečí „zpolitizová-
ní“ encykliky přímo upozorňuje, v jeho rukou
se papežův text vlastně stává jednou z figurek
na jeho podivné šachovnici. Je to ostatně lo-
gické: pokud by Fuchs vyvážel text en-
cykliky, který pečlivě mapuje hranice rozumu,
nezredukoval k obrazu svému, nemohl by se
v rámci své „jazykové hry“ vyhnout poně-
kud znepokojivému důsledku, totiž že papež
stojí na pozicích fideismu, který je ovšem pro
Fuchse zcela nepřijatelný.

Pokud teď „domyslím k horšímu“, pak nechť
Fuchs vysvětlí, jakého významu nabývá v je-
ho systému pojem fideismu. Z jeho textu totiž
vyplývá, že za fideismus svého druhu je nutno
považovat každou filozofii, která – jakkoli „ne-
řeší rozhodující filozofické otázky vírou“ – má
za svůj základ a zdroj vztah k absolutní Boží

transcendenci. A dále: Musí být každý věřící fi-
lozof podle Fuchse nutně zároveň agnostikem?

OD ONTOLOGIE K ETICE

Alespoň ve zkratce se nyní pokusím vymezit
pozitivní obsah takové křesťanské metafyziky,
která se tvořivě vypořádává s peripetiemi mo-
derní filozofie, která nezavírá oči před výzva-
mi hermeneutiky a historicismu (aniž by ho
absolutizovala) a která v dialogu s teologií
(především s trojičním tajemstvím) nepředo-
přít reflektuje vlastní předpoklady a meze.

Heslovitě lze tuto „novou metafyziku“ cha-
rakterizovat přechodem od pojmu substance
k pojmu osoby, od bytí k relaci, od statických
schémat k dynamickým a dialogickým princí-
pům. V jistém smyslu můžeme dokonce hovo-
řit o primátu etiky nad ontologií (Lévinas). V ob-
lasti katolické filozofie je představitelem to-
hoto proudu v současnosti patrně Jean-Luc
Marion, jehož přínos spočívá zejména v kritice
klasické metafyziky a v důsledném pojmání
Boha jako lásky.

Zbývá se krátce zmínit o noetických a meto-
dologických předpokladech této „metafyziky
lásky“ (výraz Mezinárodní teologické komise).
Východiskem je diskuse teologů o metodě teo-
logického poznání, přičemž zatímco evange-
lická tradice upřednostňuje dialektický přístup
(J. Moltmann, E. Jüngel), katolická teologové
(s výjimkou H. Künga) se přiklání ke klasice-
kému modelu analogie (von Balthasar, K. Rah-
ner, J. Galot, G. Lafont), když tradiční pojem
analogia entis reinterpretovali jako analogia ca-
ritatis, případně dokonce i jako analogia Trini-
tatis (K. Hemmerle, P. Coda).

Je tedy evidentní, že – jakkoli se J. Fuchs
snaží neustále sugerovat opak – současní křesťan-
ští teologové a představitelé dialogické
filozofie v žádném případě nelikvidují meta-
fyziku (tím méně u nich dochází k „ag-
nostickému podvázání filozofického rozumu“) a
už vůbec se nechlásí k těm extrémním proud-
ům postmoderního myšlení, které postulují

pluralitu pravd a bezmeznou intelektuální li-
bovůli v duchu hesla *anything goes*.

Současný myšlenkový kvas spíše ukazuje,
že metafyziku ani dost dobře zlikvidovat
nelze: přestože nejruznější moderní filozo-
fické směry tradiční metafyziku vykazaly ze
dvěti, metafyzika se vrátila okem, byť sa-
mozřejmě v nové, neklasické podobě.

DISTANCE A „RÚZNÁ DESATERA SPRÁVNÉHO DIALOGU“

Na závěr ještě několik poznámek k určité
„hygieně dialogu“, na kterou jsou někteří
lidé kolem Distance tak alergičtí.

Fuchs s oblibou zachází se svými oponenty
způsobem, který zcela ignoruje to, co jeho pro-
tívníci skutečně říkají. Píše-li V. Frei o „domýš-
lení k horšímu“, pak docela přesně vystihuje
to, jakým způsobem Fuchs dezinterpretuje
a radikalizuje výroky kriticky namířené proti
jeho filozofování. Je to škoda, protože (jak
tvrdí i V. Frei) kvalifikované oponentury z po-
zice „klasického esencialismu“ je dnes také za-
počítáno, pokud se ovšem s vaničkou nevykládá
i dítě, tedy pokud se oprávněná kritika nějakého
extrému nezvrhává ve vytloukání klínu klí-
nem extrému opačného.

Za příklady zcela nekorektního způsobu
vedení diskuse není třeba chodit daleko.
Uvedme alespoň jeden: Fuchs tvrdí, že ver-
bálně se jeho oponenti sice distancují od rela-
tivismu a skepticismu, ale intelektuálně
tímto omylům podléhají. Takový faul je po-
chopitelně hříchem proti všem zásadám in-
telektuální poctivosti. Fuchs si prostě
v rámci svého schématu neumí představit, že
to, co jeho oponenti tvrdí, by mohla být prav-
da (některé figurky se na jeho šachovnici
zkrátka nevejdou), a tak místo toho, aby se
alespoň pokusil z odlišného pohledu poučit
a obohatit, jednoduše popře to, co druhý ří-
ká, a přitom navíc zpochybni jeho pocti-
vost. Neodpovídá snad Fuchsova teorie fak-
tum? – Nevadí, tím huť pro fakta. Tuto un-
fair taktiku lze navíc dle libosti používat
zeela univerzálně. Jakýkoli názor, s nímž
nesouhlasíme, prostě umístíme do závorky a
řekneme, že jde o pouhý verbální projev a že
intelektuálně se daná věc má přesně naopak.
Jak jednoduché a prosté!

Tomáš Tatravský

TI ŠTUDÁCI na tom nejsou NEJLÍP...

Perspektivy 1/1999

(...) Emotivní a hystericky odmítavé reakce v debatě s vysokoškolskými a křesťanskými nejsou ni-
čím neznámým. Všichni jsme je ve své době zažili a poznali jejich praktickou jakost. – Jedinou
metodou, která se opakovaně osvědčila a skýtá naději na proniknutí obranné bariéry apriorních
negativních postojů ke Kristu, je trvalá, strategicky a takticky dobře promyšlená a
duchovně vedená kategoriální pastorace, prováděná vysokoškolskými mezi vysokoškolskými (a ta-
ké již středoškolskými mezi středoškolskými). Naše generace byla takovou pastorační dobře zachycen-
a a dobře vyzbrojena pro úspěšné přetrvání křesťanství v dobách komunismu.

Z úvah vedoucích církevních činitelů (Ratzinger) je jasné, že ve třetím miléníu budou těžší-
tém pastorace právě takové „malé“ pastorační formy. Zatím jsem však nesyšel, že by se někdo
z našich biskupů (kromě Václava Malého) k takové pastorační hlásil. Je to ale možná dobře, proto-
tože tato metoda nepotřebuje mediální publicitu. Obávám se však, že s ní většina našich biskupů
vůbec nepočítá (...). Zatím nás žije ještě dost na to, abychom mohli zkušenosti předat (...). Neměl
by plenární sněm jednat i o tom, jak ji „vytřídit“? A je vůbec nutné čekat v tomto směru na
sněm? (...)

Z dopisu B. Šolce, Havířov

Ad:

Cím je církev prospěšná naší společnosti

Perspektivy 1/1999

(...) lámal jsem si hlavu nad formulací myšlenek, které však elegantně vyjádřil pan profesor.
Souhlasím i s jeho názorem, že těžší práce pro společnost tkví ve společenstvích křesťanů na
místní úrovni. To jsou místa výchovy nových křesťanských osobností. – Co se týče angažovanosti
církve na poli jejího školství, zdravotnictví apod., přimlouvám se za zvážení priorit. Na záklá-
dě svých zkušeností se domnívám, že méně by bylo více (...). Nezdá se totiž stává, že v cí-
kevních zařízeních působí uvědomělí křesťané v zanedbatelné míře. U ostatních pracovníků se
dá očekávat pracovní nasazení jen do výše jejich platů. Výsledkem je nadměrná angažovanost
církve v hospodářském zabezpečování jejích zařízení, aniž by bylo dosaženo předpokládaných
výsledků. – Proto souhlasím s prof. Klenerem, že význam křesťanské víry je v *nabídce alterna-
tivního modelu života*, a teprve poté v suplování funkcí, které má zabezpečovat stát. A ten je
v současné době zaslepen nepřiměřeným sebevědomím a malou vstřícností k nabídkám služeb
ze strany církve.

Kladná odezva na článek V. Klenera byla hojná. Děkuje všem, kdo se ozvali.

Red.

Ad: MEDŽUGORJE – pochybnosti církve

Perspektivy 1/1999

Hojná odezva na tento článek byla dvojího
druhu. Převažovaly dopisy těch, kdo byli
s uveřejněním článku nespokojeni, kdo protes-
tovali (ač šlo o sdělení současných postojů
magisteria). Souhlasné dopisy však také neby-
ly ojedinělé. Citujeme z jednoho z nich, z toho
nejosobnějšího:

Když jsem se dnes ráno probudil, měl jsem
v hlavě prázdno; jako by vyklepané makovice.
Modlil jsem se k Bohu: „Bože můj, chceš-li mi
něco pošeptat, učiň tak, budu ti naslouchat.
A Bůh mi pošeptal: „Napiš do Perspektiv podě-
kování za článek Medžugorje – pochybnosti cí-
rkve.“ S velkou radostí plním přání Boží. Děkuji
Vám tedy za věcný a všem srozumitelný článek.

Stanovisko redakce jsme vyjádřili v po-
známce. S tím se shoduje i následující text
jednoho z našich stálých autorů.

SLOVÍČKO K MEDŽUGORJE

Každé tzv. soukromé zjevení – obzvláště tr-
vá-li tak dlouho jako to v Medžugorje – vyvo-
lá jeden efekt: vždycky rozdělí současníky do
dvou táborů, na důvěřivce a skeptiky. To je
zcela normální a v pořádku, pokud ovšem jed-
na z těchto skupin nepodlehne extrému.
V prvním případě hysterickému až fanatické-

mu obhajování „pravosti zjevení“, v druhém
užití nefer postupů při vyvracení „falešného
zjevení“. První nedbá zcela legitimních vý-
strah učitelského úřadu církve, nabádajícího
k obezřetnosti, druhé klade nedosti podložně
a často vytržené ze souvislosti „rozpory“ jako
holové argumenty „proti“. To všechno je však
zbytečná střelba, protože terč hodný pozornosti
je úplně jinde: v nedostatku naší pokory
– a také informovanosti.

Věřící, který v této souvislosti odmítne au-
toritu církve, se stává sektářem. Církevní hod-
nostář, tedy „odpůrce ex officio“, který nezná
jádro věci, a přesto autoritativně rozhoduje,
spěje rychle k obrazu inkvizitora. První nesmi
zapomínat, že konce tzv. oficiálního Zjevení
nastal smrtí posledního apoštola, druhý na to,
že Otec i Syn (potažmo všichni svatí) „dosud
pracují“ (J 5,17), a na to, že ani Maria jako
Matka církve nemůže jednat jinak. Obě strany
musí tudíž udat nejprve něco samy se sebou:
příznivce přibíráti horlivost, odpůrce poznat
předmět sporu. Jedině tak se vyhnou blamáži
(jedni), jediné tak se nestanou trapnými překa-
žeči (druzí).

Všichni známe Gamalielovu radu (Sk 5,34n). Tu, kterou tehdy poslechli a velmi roz-
zušená velerada. Dnes víme, že udělala dobře.
Ze bychom v sobě nepašili ani tolik pokory,
kterou prokázal shor farizeu a zákoníku vůči
slovu uvážlivého člověka? Přece není možné,
že bychom v tomto bodě nebyli schopni dop-
spt k vzájemnému srozumění – pokud nám
jde o pravdu...

Blážen Jánka, Prostějov

Poslední, šesté číslo ročníku 1998 vyšlo
s hrdým titulem **TISÍLET ČESKÉ
TEOLOGIE**. Po čtyřicetiletém postu se
zdecimovaná katolická teologie u nás teprve
v devadesátých letech jakoby znovu zakládá.
Neškodí proto ohlédnout se do minulosti,
kdy k nám přišlo evangelium v odborné i ja-
zykové výspělem překladu jako dar z Východu.
Ve středověku Teologická fakulta Karlo-
vy univerzity konkurovala předním evrop-
ským kolegiím. Historický ořez jí nedovo-
lil, aby ze sebe vydala Abelardy, Tomáše či
Scoty, přesto i v novověku v ní zasvítily
hvězdy. Do rozlehlého prostoru mezi 9. a 20.
stoletím je čtenář uváděn několika výraznými
sondami od znalce (Špidlík, Kadlec, Sou-
sedík, Skalický) a za evangelickou větev
Smolík. Historie má smysl jako učitelka
i v tomto případě, proto je živá teologie in-
spirací a programem (kard. Vik. Mádr).

Pohled zpět doplňuje portrét pražského teo-
loga Koldy ze 14. století a završuje Druhý
vatikánum s Congarem. Vývoj teologie jako
vždy šel po stupních od prvotního kerygma-
tu po dnešek (Pospíšil). K věci patří pohled
do prostoru spolupráce teologie a filozofie
(Wette) a na aplikaci v doškolování praktiku

(Ambros). Obálka na 3. straně osvěží teorii
portrétu výstředního faráře na českém ven-
kově v 19. století. Neměně výstředně se jeví
nás současník, francouzský ministr (4. strana
obálky).

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr,
Petr Kolář, SJ, Petr Přihoda, Václav Frei,
Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel,
Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal,
Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 - Vinohrady,
tel.: 24 25 03 95, linka 24, fax 02/24 25 70 41

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepeckém
písmu lze objednat na adrese: David Nebes-
ký, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově
postižené, Platněnská 2, 110 00 Praha 1.
Tel.: 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!